alfa

junior

INDIÁN-TÖRTÉNET

BOLYGÓ-VADÁSZOK

JÁVOR-SZARVAS

SZIGET A HEGYEN

LILA ILLATOK

PALACK ÉS POLIP

JÁTSZÓ-TÉR

GRIZZLY

Asterix
ÉS A GALLIAI KÖRUTAZÁS

ÓLOM ÉS PLÜSS

SZABAD EGY TÁNCRA?

FENYŐBŐL ÉPÜLT

FARÖNTGEN

KRIKETT

WILLÁM WILL

VIGYÁZZ, A KUTYA TÖRIK

HERÓDES VÁROSA

1987 AUGUSZTUS

ÁRA: 26,— Ft

alfa

IX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM

A NEMZETKÖZI ÚJSÁGÍRÓ SZERVEZET MAGAZINJA TÍZEN TÚLIAKNAK

Megjelenik minden második hónapban, az Interpress Magazin mellékleteként

Főszerkesztő: IVANICS ISTVÁN

Főszerkesztő-helyettes: DÁVID CSABA

Szerkesztőség: Budapest II., Rózsahegy utca 3/B 1024 Telefon: 153-883

Postacím: Budapest, Pf. 1525

Kiadja a Nemzetközi Újságíró Szervezet Interpress Kiadó, Nyomda és Reklám Vállalata, Budapest II., Mihályfi Ernő utca 14. 1022 Telefon: 350-945

Felelős kiadó: DR. POLLÁK MIKLÓS vezérigazgató

87.0478

Athenaeum Nyomda, Budapest rotációs mélynyomás

Felelős vezető: SZLÁVIK ANDRÁS vezérigazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a Posta hírlapüzleteiben és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest V., József nádor tér 1. 1900, közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215—96162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1 évre: 156,— Ft, ½ évre: 78,— Ft, egyes szám ára: 26,— Ft. Megjelenik: kéthavonként. Külföldiek részére előfizethető az Interpress Kiadó, Nyomda és Reklám Vállalatánál, 1022 Budapest, Mihályfi Ernő u. 14. Előfizetési díja: US $ 11,— egy évre, mely összeg átutalható a Magyar Nemzeti Banknál vezetett BC—401—6306—144—01 sz. számlára.

HU ISSN: 0138—9351

Laptervező grafikus: GÁLÓCSI ÁGNES

A lapban megjelenő színes reprodukciókat Kresz Albert készítette

Fotók és illusztrációk: National Geographic (2—3; 24—26; 48. old.); Das Tier (4—7. old.); Bunte (18—19. old.); London Pictures Service (20—21. old.); El Pais Semanal (44—45. old.); P. M. Magazin (46—47. old.) és a szerkesztőség archívumából.

Útitársaim némán figyelték a hosszúra nyúló jelenetet. Mindannyian tudtuk, hogy ez a színjáték évezredek óta újra és újra ismétlődik. Ez a szavanna törvénye, a természet törvénye. Egyik állat a másikból él, a fajok természetes egyensúlyát biztosítva. Még egyetlen állatfaj sem halt ki azért, mert egy másik faj zsákmányául szolgált.

Ma reggel egyikünket sem kell ébreszteni. Egész éjszaka oroszlánok kószáltak a sátrak körül. A botswanai vadon éjszakájában egyre-másra üvöltés rázta a levegőt. Az éhes oroszlánok csak hajnal felé vonultak távolabbra. De bombölésük még egy-két kilométernyi távolságból, a nyílt szavanna felől is elhallatszott táborhelyünkig. Minket pedig hajtott a kíváncsiság, sikerül-e még napkelte előtt szert tenniük zsákmányra?

A sötétben a tábortűz köré ültünk, és forró kávét iszogattunk, úgy vártuk a pirkadatot. Amint világosodott, felültünk a terepjáróra, és nekivágtunk. A láthatár halványvörös, a nap tányérja nemsokára kiemelkedik az Okavango folyó mocsarai mögül.

Évek óta vezetek a vidéken kirándulókat, kutatócsoportokat, jól ismerem az állatok csapásait, megtanultam szokásaikat és viselkedésüket. Így meglehetősen könnyen rátalálok az éjszaka körülöttünk bömbölő oroszlánokra is. Egy alacsony bozótos lepte alatt éppen a közeli tisztás felé lopakodnak. A füves, szabad térségen százával legel az antilop, zebra, gnú és bivaly. A nagymacskák csoportjából három nőstény már kiszemelt magának egy csoport antilopot. A szavanna száraz füvében szinte eltűnik az oroszlán, sárgásbarna színe tökéletesen álcázza. Kissé távolabb egy sötét sörényű hím baktat a nőstények után. Az oroszlánok csapataiban a hím többnyire a nőstényekre bízza a zsákmány elejtését, majd elsőként lát a lakomának. Amíg eszik, addig a többiek tisztes távolból várják, hogy végre ők is nekiláthassanak a húsnak.

A kiszemelt antilopok azonban megszimatolhattak valamit, nyugtalan futkosásba kezdenek, néhány bivaly is meglódul. Az oroszlánok felé tartanak, amelyeket azonban bizonyára nem is látnak a magas füben. Egy kis magaslaton helyezkedünk el, jól láthatunk mindent.

A szél az oroszlánoknak kedvez, látszik, amint megszimatolják a bivalyokat. Szinte azonnal „lemondanak" az antilopok üzéséről, várják a bivalycsorda közeledtét. Amikor aztán a szarvaspatás társaság jó harmincméternyire lehet tőlük, a nőstények szétválnak, és különböző irányokba elsompolyognak. Föltehetően olyan oroszláncsapatra bukkantunk, amelyek bivalyra specializálódtak. A ragadozók ugyanis megtanulják, hogyan bánhatnak el a tonnányi súlyú kafferbivallyal, hiszen egy oroszlán önmagában erre képtelen lenne.

A vadászok ismét irányt váltanak, és óvatosan közelednek. Végtelenül lassan tesznek meg egy-egy lépést. Eközben a hím vagy nyolcvanméternyire, a fűben elnyúlva figyeli, hogyan cserkészik be társai a zsákmányt. A nőstények, mintha csak megbeszélték volna egymással, már majdnem bekerítették a kiszemelt áldozatot. Aztán az egyik, akár a kilőtt nyíl, hirtelen ráveti magát a csábító hústömegre. A bivalyok döbbenten állnak, amikor hatalmas ugrással a másik két oroszlán is ott terem. Mindhárman egy öreg bikát támadnak, amely társaitól kissé távolabb, elkülönülve álldogált. A bivalycsorda óriási porfelhőt kavarva,

NAGY DÜBÖRGÉSSEL

elrohan. A megtámadott egyedül marad, fejét leszegi, és megindul a legközelebbi oroszlán felé. A kafferbivaly szarva veszélyesen görbe és hegyes, ökleléshez iszonyú. De az oroszlán horpadt oldala elárulja, mennyire éhes, tehát nincs más választása. Ha elmenekül, ennivalója sem lesz. A bika hadakozik, ökkel, de csak a levegőt találja, a nőstények ügyesen kitérnek támadásai elől. Ingerlik, hogy kifárasszák. Látszattámadásokat indítanak, míg kialakul a kívánt helyzet: ketten kötik le a bivaly figyelmét elölről, a harmadik a földhöz lapulva, hátulról igyekszik közelebb férközni.

Hirtelen elképesztő ordítás hasít a levegőbe, az orvtámadó hatalmas ugrással áldozatára veti magát, és karmait, akár egy csokor éles kést, a bivaly nyakába mélyeszti. Kitekerni, vagy elharapni a bika nyakát azonban nem tudja. A megtámadott fájdalmában felrúg hátsó lábával, szeretné támadóját levetni. Hiába.

Ekkor a másik kettő is rákiront a bivalynak, igyekeznek belekapni. A bika veszélyesen csapkod, súlyos helyzetben van, a két támadó a földről egyre bátrabban közelít, de túl korán. A kafferbivaly váratlanul előreugrik, öklel, és bal szarvát szinte tövig az egyik oroszlánba döfi. A nőstény felüvölt fájdalmában, a hím pedig felugrik feketéből. A sebesült majdnem tízlépésnyire repül, aztán egy tüskés bozót felé vonszolja magát.

A bivaly igyekszik menekülni. Hosszú, meg-megtorpanó iramodásokkal távolodik, nyakában az első nőstény oroszlánnal. Jó százméternyit tesz meg így, amikor a hím oroszlán beavatkozik. Megkerüli a vágtató áldozatot, és hajlékonyan, villámgyorsan ráveti magát éppen abban a pillanatban, amikor a másik nőstény kitért egy ökölés elől. A bika sorsa megpecsételődött. Kifárasztva és sebesülten jóval gyengébbnek bizonyul a hím oroszlánnál, amely mellső mancsaival szinte átöleli a nyakát. Másodpercek alatt történik mindez: az oroszlán jobb mancsával a bika szájába tép, hátrarántja a fejét, a sebesült bivaly egyensúlyát veszti, és a földre rogy. Az egyik nőstény azonnal a torkának ugrik, és átharapja. A bivalynak vége.

Kezdődik a lakoma, és majdnem két órán át, szakadatlanul tart. A három oroszlán mintha csak megfeledkezett volna sebesült társáról, amely azóta is a bozótban fekszik.

Társaságunk szedelőzködik, hiszen a vadászatnak vége, mindent láttunk. De mégsem . . . ! Olyasmi történik ugyanis, amit sok-sok éven át még magam sem láttam. Előbb csak

PORFELHŐ TŰNIK FEL

a láthatáron, aztán kivehetővé válik az oroszlánok támadása elől megfutamodott bivalycsorda. Legalább háromszáz állat, elképesztő szarverdő, borzasztó paták, csülkök tipró tömege. Egyenesen a vadászat színhelye felé csörtetnek, széles frontban, egymás hegyén-hátán. Elöl a vezérbika, emelt fejjel. Hirtelen ügetésbe csap, láthatóan megszimatolta a sebesült oroszlánt. A többi követi. Dübörög a föld, árad a por, aztán kevéssel a bozót előtt a vezérbika megáll. Mögötte megtorpan a csorda. A vezér lassan, nyakát előrenyújtva közeledik a sebesülthöz, mögötte néhány fiatal bika mint kiválasztott rohamcsapat.

Az oroszlán megérzi a veszélyt, igyekszik feltápászkodni, és közelebb vonszolja magát a tüskés bozóthoz. A bivalyok követik, de még nem rontanak rá. A nőstényt elhagyja az ereje, visszahanyatlik, és mozdulatlanul hever. A bivalyok elérkezettnek látják a pillanatot, hogy bosszút álljanak társuk pusztulásáért. Az egyik fiatal bika leszegett fejjel nekilódul az oroszlánnak, amely – úgy látszik – holtnak tetteti magát. Az utolsó pillanatban azonban fölveti fejét, és fülsiketítő bömböléssel megállítja a támadót, s egy villámgyors csapással föltépi a bika száját.

Mindez azonban már nem tartja vissza sem a tomboló bivalyt, sem a többieket. Ismét nekiront az oroszlánnak, hogy megadja a végső döfést, háta mögött közeledik az egész csorda.

Néhány másodperc és a nagymacska széttiporva fekszik a bivaly patái alatt. De még él.

A hím oroszlánról elfeledkeztek. Ez azonban a sebesült nőstény üvöltésétől riasztva megindul. Felborzolt sörénnyel veti magát a bivalyokra. Üvöltése nem vadászüvöltés, hatalmasabb és félelmetesebb, mint előbb a nőstényé volt. Dühtől tajtékzik.

A bivalyok megállnak, aztán megfordulnak, és farkukat magasra csapva eldübörögnek. Nem futnak azonban messzire, megáll a vezérbika s nyomában az egész csapat. Újból a két oroszlán felé indulnak. A megtiport nőstény tovább vonszolná magát a bozótba, erre ösztökéli a hím is, amely közben párja visszavonulását fedezi. Négy méternél

NEM ENGEDI KÖZELEBB

a legelöl járó vezérbikát. Amikor a nőstény végre a biztonságos bozótban hever, a hím még egyszer nekilát, hogy elkergesse a bivalyokat. Csakhogy ezúttal a csorda sem hátrál, legföljebb egy-két lépést. Mintha betonkerítés állna az oroszlán előtt.

A hím visszatér a sebesülthöz. A jelekből nyilván tudja, hogy annak már nem sok van hátra. Gyöngéden nyalogatja a sebeit, megkíséri, hogy talpra állítsa. Néhány perccel később azonban a nőstény kileheli a páráját.

A hím oroszlán betöltötte védelmező szerepét. Méltóságteljesen, mintha díszszemle tisztelgését fogadná, úgy léptet el a bivalyok zárt sorfala előtt. A temre vissza sem pillant, és húmarosan a két másik nőstény mellett lakmározik tovább.

A harc mindkét féltől áldozatokat követelt, a természet egyensúlyt biztosító törvényei szerint.

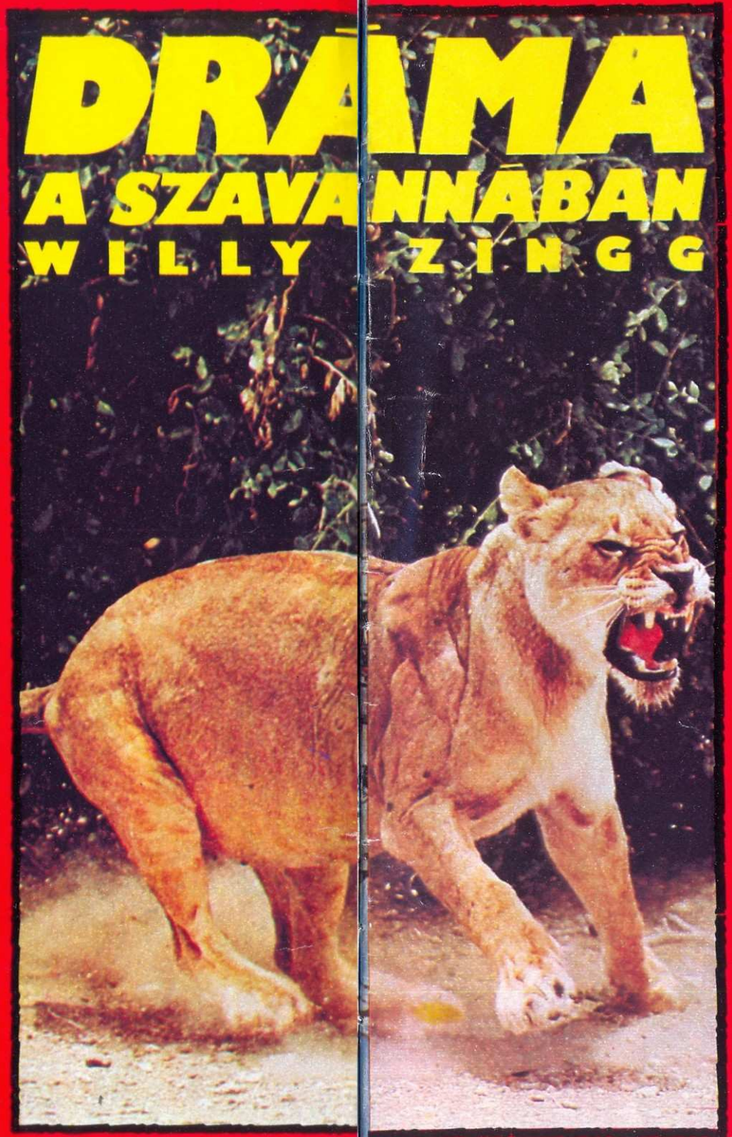

INDIÁN TÖRTÉNET

1492. október 12.: a történelemkönyvek ezt a dátumot Amerika felfedezése címen emlegetik, hiszen ekkor kötött ki az Újvilágban Kolumbusz. A szóhasználat arról tanúskodik, hogy sokak szemében még ma is Európa a világ közepe, a műveltség fészke, amely kinyújtja a kezét az elmaradottak felé. Pedig, ami az indián őskultúrákkal történt, nem szolgál a Világ közepének dicsőségére.

„... Kiválóan használhatnánk őket rabszolgának ... A fegyverforgatásban nagyon járatlanok ... elszállíthatnánk valamennyit Spanyolhonba, de akár saját földjükön kezelhetnénk őket foglyokként. Ötven emberrel az egész lakosságot kordában lehetne tartani ..." – írta már a partraszállás napján a hajónaplóba Kolumbusz.

Az őslakosság ugyanis nemcsak kíváncsi csodálkozással fogadta a földjére lépő idegeneket, hanem sokan az első pillanatban úgy gondolták: az ismeretlen lények az istenek követei. Kolumbusz szerint a bennszülöttek a vízbe vetették magukat, és odaúsztak a spanyol hajókhoz: „...megértettük, hogy azt tudakolják tőlünk, az égből jöttünk-e ..."

Mexikó meghódítóját, Hernan Cortest pedig egyenesen úgy fogadták, mint a megjövendölt istenséget, ő Quetzalcoatl, akiről azt tartották, hogy régen elhagyta a Földet, de megígérte: vissza fog térni. A ravasz hódító kihasználta ezt a hiedelmet. Sőt amikor a mexikói uralkodó, II. Moctezuma küldöttsége felkereste, elsüttetett egy ágyút, hogy elhitesse: a fehér ember parancsolni tud a mennydörgésnek és a villámnak is.

Az őslakosság azonban igen hamar ráébredt, hogy a vendégek távolról sem istenek, hanem arcátlan emberek, akik elrabolják kincseiket, kegyetlenül nehéz munkára kényszerítik őket, elveszik élelmüket, és szabad prédának tekintik asszonyaikat.

Az európaiak műszaki és katonai fölényük tudatában mind nagyobb területekre terjesztették ki uralmukat: a perui partvidékre, az Andokra, Közép-Amerikára, Mexikóra. Spanyolország megalapította tengerentúli birodalmát, amelyet „Indiáknak" nevezett, és igyekezett minél nagyobb hasznot húzni az új gyarmatból. A telepesek saját gazdasági céljaikra használták az indiánokat. Bányákban és nagy ültetvényeken dolgoztatták őket. A rabszolgamunka azonban élénk vitákat váltott ki Spanyolországban, főként azután, hogy egyes hittérítők, például a domonkosok, később pedig a jezsuiták megbélyegezték a telepesek embertelen módszereit. Ezek hatására V. Károly spanyol király végül 1541-ben kénytelen volt formálisan megszüntetni az indián rabszolgaságot, ami persze nem sokat könnyített az őslakosok helyzetén.

A spanyolok azzal a határozott szándékkal cselekedtek, hogy az amerikai gyarmatbirodalmat Spanyolország részévé tegyék, lehetőség szerint az otthonihoz hasonló törvényekkel és intézményekkel. Az elspanyolosított, vagyis hispanizált Újvilágban a kereszténység töltötte volna be a közös vallás, a spanyol a közös nyelv és a mesztic (spanyol–indián keverék) az egységes emberfajta szerepét. Az európaiak magukat egy magasabb kultúra, erkölcs és hit letéteményeseinek vélték, talán egy sem akadt közülük, aki lelkiismereti kérdést csinált volna abból, mekkora kárt tett a térítés az indián kultúrában, nyelvben, hitéletben. S akkor még nem is beszéltünk az embertelen munkakövetelmények és a behurcolt betegségek által előidézett rombolásról. Ezek mind-mind hozzájárultak az indiánok kipusztulásához.

Vallási szertartásokhoz (körmenetekhez) használt díszes jelvények rézből; Peru területén készültek, valamikor i. e. 400 és i. sz. 500 között

Zenészek, szintén körülbelül i. e. 400 és i. sz. 300 között készültek bronzból, a mai Mexikó területén (kis kép balra)

Aranyötvözetből vésett jelképes alakzat Kolumbia területéről, az előbbieknél még nehezebben datálható: 500 és 1600 között készíthették

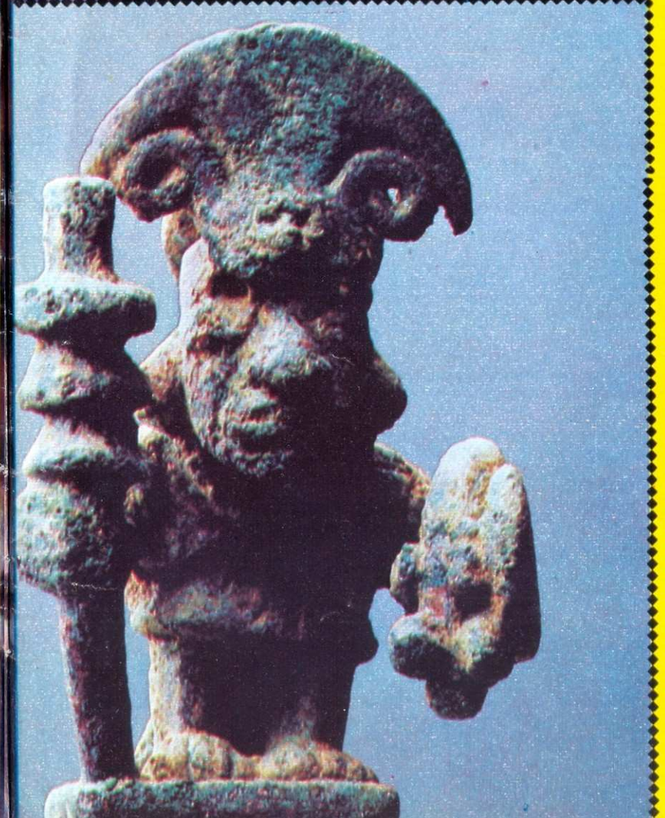

A Karib-szigetekre és az amerikai kontinensre behatoló spanyolok legelőször fejletlen kultúrájú halász-vadász törzsekkel találkoztak. Az aravakok, a Nagy-Antillák lakói ártalmatlan természeti emberek voltak, akiket néhány évtizeden belül szó szerint kipusztítottak az embertelen munkakörülmények.

A karibok ezzel szemben harcias közösségeket alkottak a Kis-Antillákon és a mai Venezuela és Kolumbia partvidékén. Őket pedig pontosan ezért pusztították ki úgy, hogy írmagjuk sem maradt.

Magaskultúrákkal a mai Mexikó területén, Guatemalában és a Yucatán-félszigeten, Peruban és a keletkolumbiai fennsíkon találkoztak a hódítók.

Az aztékok kétszáz év leforgása alatt fejlődtek jelentéktelen nomád törzsből Közép-Mexikó leghatalmasabb népévé. Birodalmuk az Atlanti-óceántól a Csendes-óceánig terjedt. A spanyolok, mikor 1519-ben behatoltak az azték államba, ugyancsak elámultak annak méretein és pompáján. A győztesek vezére, Cortes hadijelentésében művészi faragásokkal díszített kőházakról tudósít: „a házak olyan magasak, mint a tornyok, kiváltképpen előkelőségeik palotái és isteneik templomai ..."

Az inkák a hódítást megelőző évszázadban mintegy hatezer kilométernyi szélességű területen uralkodtak, a tengerparton és az Andok magasan fekvő völgyeiben, a mai Ecuador, Bolívia, Peru földjén, sőt még Chile és Argentína északi felében is.

Az inka birodalom, amelynek gyökerei a szájhagyomány szerint i. sz. 1200-ra nyúlnak vissza, bámulatos társadalmi rendet alakított ki, ezáltal képes volt minden tagját elegendő élelemmel ellátni. Az inka paloták és templomok romjai még ma is az indián kőfaragók ügyességéről tanúskodnak, akik úgy munkálták meg a hatalmas kőtömböket, „... hogy még a legvékonyabb késpengét sem lehet közéjük becsúsztatni".

A mayák, akiknek eredete az i. e. második évezred közepéig követhető, kicsiny, egymástól független közösségekben éltek egy-egy kultuszhely körül. Valamennyi őshonos amerikai nép közül ők vitték legtöbbre a matematika és a csillagászat tudományában. Naptáruk pontosabb volt a korabeli európai időszámításnál. Vívmányaik közé tartozott írásuk is, amellyel „szent könyveiket" írták, illetve egy-egy uralkodójuk tetteit vették számba. Az egyiptomi képíráshoz hasonló jeleket csak manapság kezdik megfejteni a kutatók. A híres maya kőpiramisok az őserdők mélyén részint ma is állnak még.

A chibchák a mai kolumbiai főváros, Bogota közelében, Cundinamarca magasföldjén éltek. Nagyszerű tehetséggel megáldott aranyművesek kerültek ki közülük, akik utolérhetetlen szépségű ékszereket készítettek. Nemcsak a kalapáláshoz és a trébeléshez értettek, hanem az olvasztás és öntés különféle eljárásait is ismerték.

Ezeknek a nagy vonalakban ismertetett magaskultúráknak a termékeit, tudását a hódítók, fennsőbbségük tudatától eltelve, meg sem próbálták megérteni. Lerombolták a pompás palotákat és templomokat, szétdarabolták a remekbe készült ékszereket, és tömbökbe olvasztották az aranyat. Elégették a szent könyveket, „az ördög művének" tartva őket, és könyörtelenül irtották a környék indián lakosságát. Az európai gondolkodás semmi áron nem volt hajlandó elismerni az indián magaskultúrát, nemhogy az övét túlszárnyaló eredményeit. Ez a szemlélet még évszázadokkal később is érvényben maradt, amikor a spanyolokat 1815 és 1824 között kiűzték amerikai gyarmataikról, és megalakultak Latin-Amerika független köztársaságai. Csak lassan – és rendkívül nehézkesen – vettek tudomást az európaiak az inkák, a mayák, az aztékok és a chibchák fejlett kultúrájáról. Ezek tanúi a kerámiák, textíliák, ékszerek és aranymunkák, amelyek a maguk sajátos nyelvén szólnak hozzánk, és talán segítenek abban is, hogy újból végiggondoljuk, mit is vesztett a világ a kipusztított népek kultúrájának meg nem értésével.

ARMIN BOLLINGER

Találkozunk? Ő jön ide, vagy mi látogatjuk meg? Egyáltalán, létezik? Hiszen még azt sem tudjuk pontosan, van-e a Földön kívül más bolygó... Tűzforró csillagon vagy jéghideg, magányos gömbön ugyanis nincsen élet.

BOLYGÓVADÁSZOK

Amióta ember az ember, a nagy kérdések között választ szeretne kapni arra is: vannak-e testvérei a világegyetemben, van-e értelmes élet a Földön kívül. Képtelenségnek tűnik, hogy a százmilliárdnyi galaxisból álló világegyetemben, ahol minden egyes galaxisban százmilliárd csillag ragyog, csak egyetlen, a mi Napunk rendelkezzék bolygóval. Mégis a csillagászok egészen a legutóbbi időkig hiába kémlelték az eget hatalmas távcsöveikkel, nem találtak olyan csillagot, amely körül, a mi naprendszerünkhöz hasonlóan, bolygók keringenének.

AZ ELSŐ KÉPEK

Az IRAS nevű amerikai csillagászati műhold, melynek kamerái az emberi szemmel nem érzékelhető infravörös tartományban lezajló eseményeket is látják, nemrégiben érdekes dolgot talált a Vega csillag körül. Az égbolt ötödik legfényesebben ragyogó csillagának ugyanis a Saturnus bolygóéhoz hasonló gyűrűje van. A csillagászok feltételezése szerint a gyűrű anyaga hideg, és nemcsak kozmikus porból áll, hanem akkora testek is keringhetnek benne, mint naprendszerünk legnagyobb bolygója, a Jupiter.
Ezzel a felismeréssel egy időben más csillagászok a T Tauri névre keresztelt fiatal csillag vizsgálata során – a tudomány történetében először – egy bolygó születésének lehettek tanúi. És ez még mindig nem minden! A Barnard csillag környékén olyan lüktetésszerű mozgást tapasztaltak, amelyet véleményük szerint nem okozhat más, mint két, hagyományos csillagászati eszközökkel nem látható bolygó.
Több ezer éves hiábavaló várakozás után egyszerre három különböző helyről kap tehát biztató eredményeket a tudomány... Ezek után érthető, ha a csillagászok körében már új tudományág születéséről beszélnek, ez a bolygóvadászat.

SZÉT VAGY ÖSSZE

Nyilvánvaló, hogy nem az egymással versengő kutatók sok pénzt fölemésztő, öncélú időtöltéséről van szó. Nagy szükségünk van arra, hogy megismerjük a bolygórendszereket.
– A bolygókat a kozmosz kísérleti lombikjának tekintem – mondja David Black, az Egyesült Államok űrhajózási hivatalának, a NASA-nak egyik asztrofizikusa. – Soha nem fogjuk megérteni a saját naprendszerünk eredetét, ha nem hasonlítjuk össze más naprendszerekkel. Például tisztázni kell, hogy mindegyiknek egyforma-e a fölépítése? Vagyis a középpontból kifelé haladva egyre nagyobb és egyre ritkább anyagú óriás bolygók keringenek-e, míg belül, a csillag közelében a Földhöz hasonló méretű apró kavicsok. Hiszen ma még azt sem tudjuk, hogyan jönnek létre a naprendszerek. Talán úgy, hogy a hatalmas korongként kavargó kozmikus por sűrűsödik össze egy időben bolygókká, és a középpontban kialakul a hatalmas energiát kibocsátó csillag? Esetleg fordítva, a hatalmas csillag valamilyen kozmikus katasztrófa következtében hullik szét különböző méretű darabokra, amelyekből aztán létrejönnek a bolygók?

OKOS KÍVÁNCSISÁG

A fizikus eddig csak saját szakterületéről beszélt. A dolog másik oldala a bevezetőben említett kérdés: vajon egyedül vagyunk-e a világegyetemben intelligens lények? Ugyanis ha a csillagászok csak elenyésző mennyiségű bolygót találnak, akkor ugyanilyen elenyésző a valószínűsége annak is, hogy ezek közül valamelyiken értelmes lények élhetnek. Ellenben, ha egyre több bolygóra bukkannak, úgy az emberben erősödik az érzés (amint növekszik a matematikai valószínűsége is), hogy a mi Naprendszerünktől ésszel belátható távolságban kell valahol lennie intelligens életnek.
Látszólag még az is kérdés: miért olyan fontos, hogy tisztázza az ember az ilyen lehetőségeket? Mire való ez a számos „kell", „szükséges" és „fontos" a tudományban? Születésünktől fogva kíváncsi, érdeklődő lények vagyunk, akik bármi újat megtudnak a világról, közben azt is kénytelenek tudomásul venni, mennyire korlátozott a tudásunk. És persze az sem mellékes, hogy az ember társas lény is, akit megnyugvással tölthet el: nem vagyunk egyedül. Még a Földön kívül sem...

S. G.

JÁVORSZARVAS

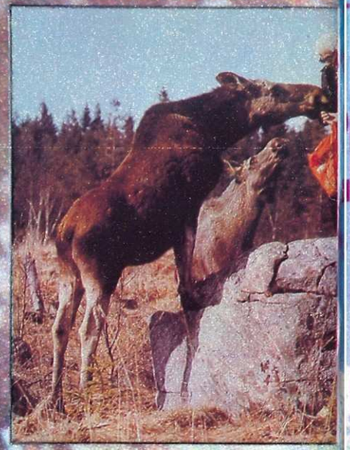

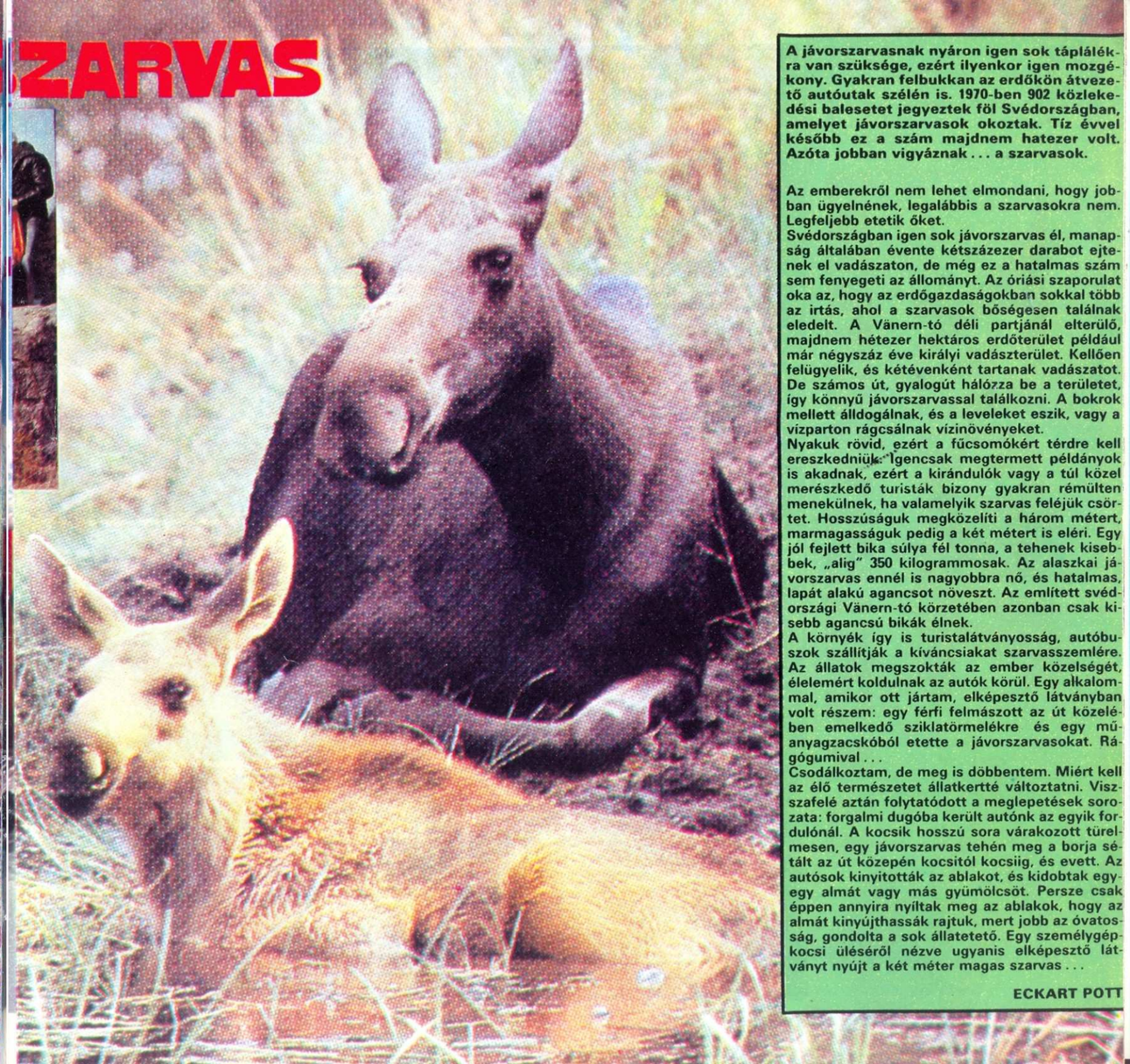

A jávorszarvasnak nyáron igen sok táplálékra van szüksége, ezért ilyenkor igen mozgékony. Gyakran felbukkan az erdőkön átvezető autóutak szélén is. 1970-ben 902 közlekedési balesetet jegyeztek föl Svédországban, amelyet jávorszarvasok okoztak. Tíz évvel később ez a szám majdnem hatezer volt. Azóta jobban vigyáznak... a szarvasok.

Az emberekről nem lehet elmondani, hogy jobban ügyelnének, legalábbis a szarvasokra nem. Legfeljebb etetik őket.
Svédországban igen sok jávorszarvas él, manapság általában évente kétszázezer darabot ejtenek el vadászaton, de még ez a hatalmas szám sem fenyegeti az állományt. Az óriási szaporulat oka az, hogy az erdőgazdaságokban sokkal több az irtás, ahol a szarvasok bőségesen találnak eledelt. A Vänern-tó déli partjánál elterülő, majdnem hétezer hektáros erdőterület például már négyszáz éve királyi vadászterület. Kellően felügyelik, és kétévenként tartanak vadászatot. De számos út, gyalogút hálózza be a területet, így könnyű jávorszarvassal találkozni. A bokrok mellett álldogálnak, és a leveleket eszik, vagy a vízparton rágcsálnak vízinövényeket.
Nyakuk rövid, ezért a fűcsomókért térdre kell ereszkedniük. Igencsak megtermett példányok is akadnak, ezért a kirándulók vagy a túl közel merészkedő turisták bizony gyakran rémülten menekülnek, ha valamelyik szarvas feléjük csörtet. Hosszúságuk megközelíti a három métert, marmagasságuk pedig a két métert is eléri. Egy jól fejlett bika súlya fél tonna, a tehenek kisebbek, „alig" 350 kilogrammosak. Az alaszkai jávorszarvas ennél is nagyobbra nő, és hatalmas, lapát alakú agancsot növeszt. Az említett svédországi Vänern-tó körzetében azonban csak kisebb agancsú bikák élnek.
A környék így is turistalátványosság, autóbuszok szállítják a kíváncsiakat szarvasszemlére. Az állatok megszokták az ember közelségét, élelemért koldulnak az autók körül. Egy alkalommal, amikor ott jártam, elképesztő látványban volt részem: egy férfi felmászott az út közelében emelkedő sziklatörmelékre és egy műanyagzacskóból etette a jávorszarvasokat. Rágógumival...
Csodálkoztam, de meg is döbbentem. Miért kell az élő természetet állatkertté változtatni. Viszszafelé aztán folytatódott a meglepetések sorozata: forgalmi dugóba került autónk az egyik fordulónál. A kocsik hosszú sora várakozott türelmesen, egy jávorszarvas tehén meg a borja sétált az út közepén kocsitól kocsiig, és evett. Az autósok kinyitották az ablakot, és kidobtak egy-egy almát vagy más gyümölcsöt. Persze csak éppen annyira nyíltak meg az ablakok, hogy az almát kinyújthassák rajtuk, mert jobb az óvatosság, gondolta a sok állatetető. Egy személygépkocsi üléséről nézve ugyanis elképesztő látványt nyújt a két méter magas szarvas...

ECKART POTT

© DARGAUD. EDITEUR. PARIS, 1961. BY GOSCINNY ET UDERZO

Asterix

ÉS A GALLIAI KÖRUTAZÁS

Írta: Goscinny
Rajzolta: Uderzo
Fordította: Timár György

Apróságok röviden

A sáskák nem véletlenül „örvendenek" közutálatnak, hiszen elképesztő pusztítást tudnak véghezvinni. Egy nagyobb sáskaraj 40–80 millió rovarból áll, s ezek egyetlen nap alatt 80 ezer tonna kukoricát megesznek.

Három ország van ebben a pillanatban a világon, amelyekben nem a metrikus rendszer az érvényes, hanem különböző helyi, illetőleg régi, hagyományos mértékrendszerek. Az egyik Burma, a másik Brunei szultanátus Borneo szigetén, a harmadik pedig maga az Egyesült Államok . . .

Jó néhány csillagász föltételezi, hogy a világűr teli van a Földhöz hasonló nagyságú gyémánttal! Az úgynevezett fehér törpék, amelyek tulajdonképpen összeomlott, összesűrűsödött csillagok, óriási tömegűek, miközben igen kicsi a méretük. Bizonyos időszakban anyaguk semmi egyéb, mint az elképesztő nyomás és hő hatására kikristályosodott szén, vagyis gyémánt . . .

Még valami a gyémántról: a legbiztosabban úgy állapítható meg különösebb műszerek és bármilyen szaktudás nélkül, vajon a kezünkben lévő gyémánt valódi-e vagy hamisítvány, ha gyűjtőlencse fényét irányítjuk rá. Amennyiben a gyémánt maradéktalanul, minden hamu nélkül elégett, valódi gyémánt volt. Ha hamu maradt utána, akkor hamisítvánnyal állunk szemben. Ha tehát véletlenül gyémánt akad a kezünkbe, talán mégis inkább nézessük meg ékszerésszel . . .

IDEGEN TOLLAK

Nem szép dolog más tollaival ékeskedni, legalábbis ezt tartja a közmondás. A közmondást az emberek találták ki, miközben eszük ágában sem volt betartani, amit kitaláltak. Ugyanis a legősibb időktől kezdve ékeskedtek más tollaival, pontosabban a madarakéval. A gyermekkorunkat megédesítő indiántörténetekből tudjuk, hogy az összes (és jórészt csak regényben létező) hős indiánfőnök, a Vágtató Bölények, Ravasz Sasok és Szomorú Árnyékok mind-mind tolldíszt viseltek. Valóban viseltek ilyesmit, elsősorban sas tollát. Mégsem ők a tolldísz kizárólagos birtoklói. A délafrikai struccot évezredeken át olyan kitartóan vadászták tolláért, hogy a szép kalapdísz biztosítására már 1865-ben farmot kellett szervezni szegény madarak tenyésztésére. A középkor Európában a lovagok sisakjára tűzte a különféle madártollakat. Színes tollat szívesen viseltek különböző tájakon a nemesek, sőt parasztok is, elsősorban a páva farktollait. A múlt század végefelé elegánsabb és pénzesebb hölgyek fölszerelésében megjelent szegény hátsóindiai paradicsommadár farktolla is. Újabban szerényebb világot élünk, a férfiak kalapja mellé tűzve nagy ritkán látni egy-egy fácántollat, vagy kakastollat. Ez utóbbi, különösen nálunk igencsak rossz emlékeket ébreszt, kakas farktollaival volt ugyanis díszítve a háború előtti csendőrök sisakja.

Illik őket ismerni

júniusi rejtvényünk megfejtése:
Apáczai Csere János (1625–1659) pedagógiai író, a Magyar Encyclopaedia szerzője, (megfejtése A–3)
Báthori István (1533–1586) erdélyi fejedelem, 1576-tól lengyel király (B–1)
Czinka Panna (talán 1711–1772) híres cigányzenész (C–1)
Déry Tibor (1894–1977) író, (D–3)
Eötvös Loránd (1848–1919) fizikus, oktatási miniszter (E–2)
Frankel Leó (1844–1896) a munkásmozgalom kitűnő alakja, a párizsi kommün minisztere (F–3)
Goldmark Károly (1830–1915) zeneszerző, leghíresebb műve a Sába királynője című opera (G–1)
Hevesy György (1885–1966) egyetemi tanár, kémikus, 1943-ban kapott Nobel-díjat (H–2)
Imre herceg (talán 1007–1031) Szent István király fia, testőrparancsnoka, kijelölt helyettese (I–3)
Jelky András (1730–1783) világutazó, aki a távolkeleti szigetvilágban töltött sok évet (J–1)
Korányi Sándor báró (1866–1944) belgyógyász, egyetemi tanár (K–2)
Laborfalvi Róza (1817–1886) színésznő, a Nemzeti Színház tagja (L–1)
Mednyánszky László (1852–1919) báró, festőművész (M–2)
Neumann János (1903–1957) matematikus, egyetemi tanár (N–1)
A helyes megfejtést beküldők között húsz darab műsoros kazettát sorsoltunk ki:
Bagoly András (Dombóvár, Bezerédy utca); Balogh Attila (Hajdúböszörmény, Árpád utca); Faik Attila (Bonyhád, Mónus Illés utca); Horváth Krisztián (Tata, Egység út); Kertész Orsolya (Budapest, X. Füzér utca); Lestyán Jánosné (Nagyszénás, Béke utca); Mándoki Adrienn (Kutas, Felszabadulás utca); Mészáros Gertrúd (Celldömölk, Hársfa utca); Nagy Tamás (Kaposvár, Május 1. út); Simon Tamás (Veszprém, Fecske utca); Sógor Gábor (Sopron, Lenin krt.); Szabó Erika (Kazincbarcika, Derkovits tér); Szabó Tibor (Baktalórántháza, Kossuth utca); Szilágyi Attila (Budapest XVII., Kaszáló utca); Szücs Ildikó (Budapest XVII., Tabán utca); Török Vazul (Szentendre, Hold út); Várfi Krisztián (Győr, Nagy J. utca); Varga Zoltán (Vejti, Petőfi utca); Visnyei József (Nagykáta, dr. Gyetvai út); Zsilák Judit (Békéscsaba, Damjanich utca).
A nyereményeket postán küldjük el.

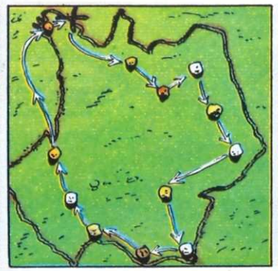

alfa totó eredményei

Előző, júniusi számunkban már közöltük a nyertesek névsorát, időközben pedig feldolgoztuk a beküldött 5775 szelvény adatait is. Némelyik eredmény bizonyára érdekli Olvasóinkat is, mi mindenképpen kötelességünknek tartjuk, hogy beszámoljunk róla. Nem lehet természetesen szó részletes beszámolóról, helyhiány miatt (meg aztán, csak untatnánk vele az Olvasókat).

Sok-sok föltevésünk igazolódott, más dolgokban viszont meglepő eredményekhez jutottunk. Gyanítottuk például, hogy több a fiú olvasónk, mint a lányok, ez maradéktalanul igazolódott: az összes beküldő közül 4433 a fiúké, illetőleg férfiaké, lányok pedig 1342-en voltak. A fiúk tehát körülbelül olvasótáborunk 76,8 százalékát jelentik. Érdekesség – és ezért írtam az előbb azt, hogy fiúk, illetőleg férfiak –, hogy a legidősebb 42 éves. Egyáltalán, igen sokan voltak húsz éven felüliek, akik vették a fáradtságot, és beküldték a gondosan kitöltött kérdőívet.

Sajnos, akadtak néhányan, különösen a fiúk között, akik a „életkorom" rubrikába kérdőjelet írtak, ezzel akarván tudomásunkra hozni, hogy semmi közünk hozzá, hány évesek. Feldolgozás közben ezek gondot jelentettek, hiszen igen fontos számunkra, hogy körülbelül tudjuk, hány éves olvasóközönséghez szólunk. Az a tény pedig, hogy túlnyomórészt fiúk titokzatoskodtak, kétséget ébreszt bennünk afelől, igaz-e, hogy mindig a hölgyek életkora a titok. Olvasóink 71,2 százaléka állandóan vásárolja és rendszeresen végigolvassa az Alfát. Ennek különösen örvendünk, már csak azért is, mert igazi véleményt csak az tud mondani, aki folyamatosan érdeklődik a lap iránt.

Sok-sok olvasói levél késztet arra, hogy elsősorban a képregényekkel kapcsolatos kérdések értékeléséhez ugorjak. Az összes beküldő közül 57 fiú és 21 lány azt felelte, hogy nem kellene semmilyen képregény. Könnyű ebből kiszámítani, hogy hányan szavaztak valamilyen képregényre, legyen az Asterix, Willám Will vagy más, tréfás hangvételű, illetve történelmi képregény. Arról nyugodtan biztosíthatjuk olvasóinkat, hogy Asterix kalandjai nem kerülnek le az Alfa oldalairól.

Hasonlóképpen „érzékeny pont" a középső oldalon megjelenő kép (a poszter) kérdése. Erre a fiúk 73,7 százaléka, a lányok 75,7 százaléka válaszolt igennel. A vita azonban folyik, s ez kiderül az olvasói levelekből: tart a harc a „punk-együttes-pártiak" és az ellentábor között. Szerkesztőségünk véleményét nem érdemes szavakban kifejtenem; a középső lapon megjelenő képek majd – reméljük – önmagukért beszélnek, és – ezt még jobban reméljük – tetszést aratnak.

Elgondolkoztató volt mindaz, amit Olvasóink a két utolsó kérdésre válaszoltak. Csak emlékeztetőül idézem fel, hogy itt arról volt szó, legyen-e az Alfa fekete-fehér, vagy maradjon színes, jelenjen-e meg havonta vagy sem? Kertelés nélkül megnyugtathatok mindenkit, aki kedves, aggódó levélben fordult a szerkesztőséghez ez ügyben, hogy az Alfa nem lesz fekete-fehér. Marad színes, mint eddig, de hogy gyakrabban jelenik-e meg, ez már más kérdés. Igaz ugyan, hogy a fiúk 87,6 százalékban, a lányok pedig 81,3 százalékban szeretnék az Alfát havonta megvenni. Az is igaz, hogy az összes válaszadó közül mindössze 168-an állították azt, hogy sok lenne havonta 26 forint. (A maradék habozik, azt a választ jelölték meg, hogy néha megvennék az Alfát havonta is.)

Azt hiszem, nem tévedek, ha ezt az óriási szavazati arányt elismerésnek is veszem: ha ennyien szeretnék a lapot havonta megvenni, akkor bizonyára valóban kedvelik az Alfát.

Sajnos, a havi megjelenésre vagy a nagyobb terjedelemre váróknak nem adhatok megnyugtató választ. Az ország különböző gondjai között ugyanis egyelőre ott szerepel a papírhiány is. A jelenlegi formában, ám havonta megjelenő Alfa vagy kéthavi, de ennél jóval nagyobb terjedelem egyaránt óriási papírmennyiséget igényelne: sok-sok tonnányit, s pillanatnyilag ennek beszerzésére reményünk sincs.

Nem akarnám azonban Olvasóinkat kiadói, nyomdai és kereskedelmi részletekkel untatni. Egyelőre változatlanul, kéthavonta jelenik meg az Alfa továbbra is, a magunk részéről pedig törekszünk, hogy érdekes, Olvasóink igényeit sokoldalúan kielégítő lap legyen – továbbra is.

d. cs.

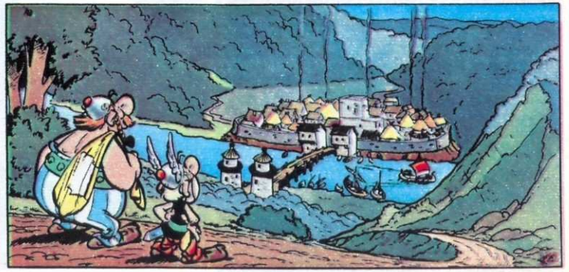

Műfesték

Pontosabban szintetikus festék, tehát olyan, amelynek színezőanyagát, a pigmentet nem a természetből nyerik. Manapság nyilvánvaló, hogy tömegével akad ilyesmi, hiszen egyebek között a műanyagok korát éljük. A világon legelőször szintetikus festéket azonban egy angol vegyész, Perkin készített, elég régen, 1856-ban. A festék ibolyaszínű volt, és feltalálója moveinnek nevezte el, ez volt az első az anilinfestékek nagy családjából. Perkin az ipari előállításhoz is hozzálátott, később még számos, ipari használatra szánt anyagot állított elő szintetikusan. Eközben még mágneses-optikai vizsgálatokra is futotta idejéből, mégis festékvegyészeti munkássága a legfontosabb. A szintetikus festékek ugyanis moshatók és fényállóak, s ez különösen fontossá tette őket. Elsősorban selyemfestésre és általában textilek festésére használták, s használják ma is a szintetikus pigmenteket. Korábban ugyanis csak természetes festékanyagok álltak az ember rendelkezésére, amelyeket ásványok őrlésével, esetleg más eljárással, pörköléssel, főzéssel állítottak elő, például a növényi és állati eredetű festékeket. Perkin 1869-ben újabb jelentős találmánnyal állt elő: szabadalmaztatta az alizarin ipari előállításának módszerét. Ez az erős bíbor-lila elsőként szintén a textiliparban nyert alkalmazást. A feltaláló 1907-ben halt meg, nevét máig őrzi a Perkin-szintézisnek nevezett vegyészeti eljárás.

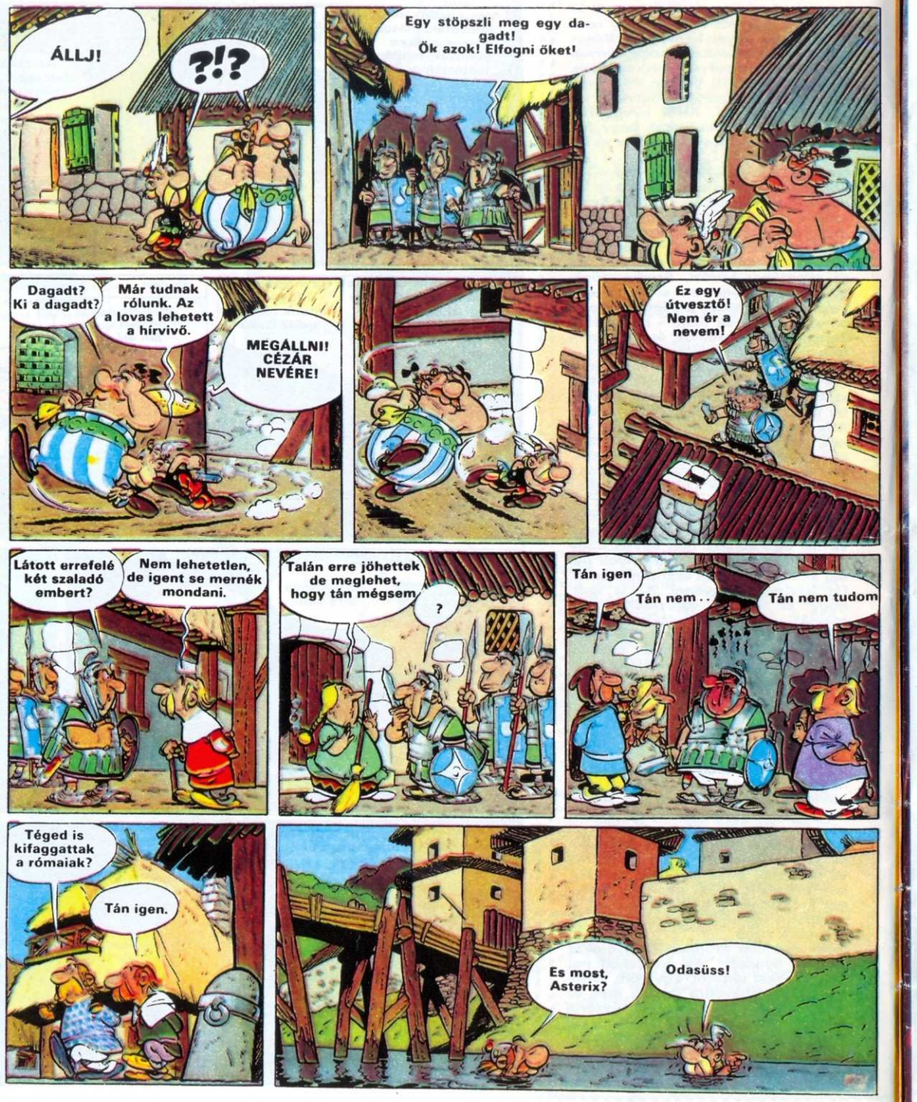

MARIONETT

Mindenki szereti őket: vékony szálakon felfüggesztve ügyesen mozgatják kezüket-lábukat, még a fejüket is. Vagyis hát ügyesen mozgatja őket a bábos mester, akinek művészete nem mindig volt ilyen békés. A tridenti zsinat 1545-ben kimondta, hogy a piacokon és vásárokon véget kell vetni az istentelen üzelmeknek. Így aztán a marionetteket is betiltották, s aki föllépett ilyen mutatvánnyal, könnyen pórul járhatott. Miért? Mert ekkoriban a bábok egy része szenteket ábrázolt, köztük is Máriát, Jézus anyját. Ezért hívták a bábokat, s hívják ma is marionetteknek, vagyis „kismáriának". Sokszor maguk a nézők jelentették fel a bábost, a fából készült figurák élethű mozgását ugyanis az ördög művének tartották . . . Pedig sok élvezetet és játékosságot rejtett a vékony szálakon függő kis alakok világa: ugrálni, röppenni tudtak. Aki igazán remek bábművész, az nem egyszerűen ügyes kezű, ennél sokkal többet tud. A kezében tartott bábu súlypontjába képzeli magát, s úgy táncoltatja az alakot, ettől válik a kis bábu mozgása élethűvé. Egyre kevesebb a bábművész, pedig felnőttek és gyerekek örömteli zsivaja száll minden alkalommal a bábszínpad felé, ha igazi művész mozgatta Paprika Jancsi, Vitéz László vagy Bolond Istók jelenik meg a vékonyka szálakon. A bábok szobadísszé válnak, pedig jobb, mozgalmasabb életre valók. A bábosokat viszont ma már senki sem akarja megégetni; egyszerűen elfelejtik őket.

Azt írja . . .

. . . Jambrich Roland kőszegi olvasónk (a Kossuth Zsuzsanna körzeti általános iskolából), hogy elhatározták, az őrs neve ezután Asterix-őrs lesz.

„Nagyon megtetszett ez a képregény, de azért a tudományos dolgokat sem vetem meg. Ezek nagyon érdekesek és fel tudom használni őket az iskolában, főleg történelemórán. Visszatérve Asterixhez, nekem sok álnevem van, ez az egyik. Van több is, de az már titkos, hétpecsétes."

Remélem, az ország első Asterix-őrse azóta sikerrel viseli a kis rajzfigura nevét, Roland hétpecsétes titkos álneveit pedig senki sem árulja el. Az Asterix-őrs újabb levelét örömmel várom.

Tar Balázs (Budapest, Balzac utca 15.) érdekes ötlettel fordult hozzánk:

„Általában ismerem a lapot, de azt ritkán tudom, hogy melyik cikk melyik számban jelent meg. Gondolom, többen is így vannak ezzel. Elég gyakran olvasom a Delta című tudományos folyóiratot is, ebben minden év végén van egy tartalomjegyzék, amelyben téma szerint csoportosítják az év során megjelent cikkeket. Azt szeretném kérdezni, miért nem lehet meghonosítani ezt a visszatekintő tartalomjegyzéket az év végi, tehát decemberi Alfában? És még valamit, a Napfordulók titka című cikkben (az áprilisi Alfában) a Föld Naptól való távolságának adatai rosszak. Nem 47,1 és 52,1 millió kilométer, hanem 147,1 és 152,1 millió kilométer."

Ez utóbbi helyesbítést köszönjük, júniusi számunkban már közöltük a két „kiesett" egyes miatti hiba helyreigazítását. Ami Tar Balázs tartalomjegyzékkel kapcsolatos kérdését illeti, mi eddig még nem terveztünk ilyesmit.

Elhardt Zsolt sárszentmihályi olvasónk (Május 1. út 27.) évek óta rendszeresen olvassa a lapot és kedvence Asterix.

„Kérdésem is ehhez kapcsolódik: az 1987 februári számban a képregény olvasása közben észrevettem, hogy Obelix kiskutyája hiányzik, ráadásul Hangianix, a bárd is hirtelen őszhajú lett. De ez még nem minden, Hasarengazfix, a gallok főnöke mind színben, mind arcban megváltozott. Sajnálom, hogy ezért a kis kérdésért zavarom önöket, de kíváncsi vagyok."

Kedves Zsolt, nincs ezen mit sajnálni. Ami a többit illeti, nos, Obelix ezúttal bizonyára otthonhagyta a kiskutyát házat őrizni, a másik két gall úr pedig évről-évre (azaz képről-képre) változik, öregszik.

Végül, igen ellentmondásos levelet kaptunk Szalay Miklós 14 éves budapesti olvasónktól (a pontos lakcím elmosódott):

„Rendszeresen veszem az Alfát, mert sokat javít az általános műveltségemen. Szeretném, ha gyakrabban, havonta, vagy kéthetente jelenne meg, de ha ez csak a nyomdatechnika rovására menne, akkor jó ez a régi alak is. Az is jó lenne, ha egy kicsit a francia Pifre hasonlítana, több lenne az újdonság, érdekesség, és ez emelné szerintem a példányszámot is. . . . ha egy hét alatt kiolvasom az Alfát, akkor két hetet kell várnom a következőre. Szóval, számomra kevés a tartalom." (Közbevetőleg kell megjegyeznem: levélírónk itt bizonyára terjedelmet és nem a tartalmat kevesli, hiszen, ha kevés lenne a tartalom, vagyis „tartalmatlan" lenne az Alfa, akkor nem is olvasná szívesen.)

„Szerintem sok az olyan gyerek, aki csak hébe-hóba veszi az Alfát, ezeknek több újdonságra, poszterre, vagy ehhez a totóhoz hasonló játékra lenne szükségük, és persze nekem is. Úgy gondolom, hogy erre a magyar újságok közül az Alfa képes legjobban. Persze az is lehet, hogy ez rontaná a színvonalat, de ez az én kívánságom."

Ami a kívánságokat illeti, hogy tudniillik, havonta jelenjen meg az Alfa, poszter legyen középen stb., ezekre a kérdésekre bővebben válaszolok ugyanebben a számban az Alfa-totó eredményeiről beszámoló jegyzetben. Az idézett levél egyetlen kívánságát kifogásolom csupán, mely szerint jó lenne, ha az Alfa hasonlítana a francia Pifre. Nos, a szerkesztőség ennek egyáltalán nem örülne, és el is követ mindent, hogy ezt elkerülje. Ha ugyanis az Alfa hasonlítana a francia Pifre, akkor magyar Pif lenne és nem Alfa.

d. cs.

Folytatása a 28. oldalon

SZIGET A HEGYEN

Olyan ez a hely, mintha ezer éve megállt volna benne az idő. Körös-körül a mai Görögország éli életét, az emberek építkeznek, dolgoznak, fogadják a turistákat, Athoszban azonban csend honol. A szerzetesek minél jobban igyekeznek elzárkózni.

Az Athosz-hegy félszigeten magasodik, a szárazföld felől egyetlen úton lehet megközelíteni. Itt azonban tábla hirdeti, hogy mindenféle nőneműlénynek tilos a belépés.

A tilalom szó szerint értendő: még a háziállatok közül is csak a hímeket tűrik meg. Persze, a madarak semmibe veszik a törvényt, s bizony egy-egy vadnyúl is megszegi. Turisták is nehezen jutnak be a kolostor körzetébe, naponta legfeljebb néhány, méghozzá szigorú ellenőrzés után. Hátha valaki férfiruhába bújva igyekszik kijátszani az éber szerzeteseket...

Az atyák 963 óta élnek itt elzárt közösségben, akkor alapította az első helybeli kolostort szent Athanaziosz. Az épületek emelése, bővítése még a múlt században is folyt, hiszen volt olyan időszak, amikor böjtben és imában tízezernyi atya mélyült el Athosz hegyén. Amikor az országot a török tartotta hatalmában, a szerzetesek bőkezű ajándékokkal igyekeztek biztosítani függetlenségüket, a zavartalanságot. Csűrtek-csavartak a jó atyák a hitleri megszállás idején is, hogy közben nyugodtan bújthassák a szökevényeket, üldözötteket.

A legenda szerint majd kétezer évvel ezelőtt Mária, Jézus anyja utazott errefelé. Egy viharban a hajó a félszigetre sodródott, Máriának pedig annyira megtetszett a hely, hogy megkérte isteni fiát, hadd legyen ez az ő kertje. Szűz Mária kertje pedig olyan hely, ahová más, méltatlan nőnemű lény nem léphet...

Manapság már alig ezren élnek itt, görög és orosz szerzetesek. A sok-sok épület között áll a Koponyák háza. Különös hely: polcokon sorakoznak az évszázadok során meghaltak koponyái, rajtuk a név és a halál időpontja. Van persze más is a sok-sok épületben, az ikonok, díszített tárgyak, drágakővel ékesített holmik egész tömege. Az atyák szemében nem anyagi értékük fontos, csupán vallási jelentésük. Sok a régi könyv és papír is, bizonyára akad köztük jó néhány történelmi értékű. Ezeket azonban szintén nem tartják sokra, néha tűzrakáshoz használják, vagy befőttesüvegeket kötöznek le velük. Csendes idill uralkodik a szigeten, de tulajdonképpen az atyák súlyos anyagi gondokkal küszködnek. Valamikori birtokaikat elveszítették az első és a második világháború között. Ezer embert pedig a kis félsziget nehezen tud eltartani. Erdőiket bérbe adták egy papírgyárnak. A kormány szeretné elérni, hogy rendszeresen és tömegesen látogathassák a kolostort a turisták, ez jó bevétel lenne az országnak és a szerzeteseknek egyaránt. Csakhogy akkor vége a nyugalomnak...

Nemrég mégis született egy apró eredmény, vagy, hogy az athoszi atyák szavaival éljünk: „engedmény" a világi hiúságoknak. Egyházi tárgyú műkincsei egy részét a kolostor kölcsönadta egy kiállításra. Ezzel ugyanis még nem változik a hely nyugalma és elzártsága. Az athoszi cellákban tovább imádkoznak és dolgoznak, várva a világ végét.

L. M.

Bent, a cella csendjében, ősi és újabb szentképek között lehet igazán jól elmélkedni és imádkozni...

Még jobban megközelítve a kolostort, festői kupolaerdőt látunk, a keleti egyházban oly kedvelt formákat

Messziről akár büszke várnak nézné az ember, amelyből a csodálatos kilátásban gyönyörködnek az ott lakók

LILA ILLATOK

Az egyik horgász hiába veti újból és újból vízbe a horgot, nincs kapás. Néhány lépéssel távolabb egy másik horgász zsinórja rezdül, s a megszokott mozdulatok után már vödörben a hal. A horgász újabb csalit húz a horogra, valamivel bekeni, s újra a vízbe veti. Megint ráharap egy hal... Szomszédja ámul-bámul és bosszankodik. „Micsoda szerencséje van magának" – veti oda, mire a szerencsés elmosolyodik: „Nem szerencse, hanem levendula" – feleli, miközben az újabb zsákmányt fejti le a horogról.

Legalábbis a múlt századi horgászhiedelem és -tapasztalat szerint a levendula illata jobban csalja a halakat. Szüleink, nagyszüleink szekrényében, a ruhák között is általános volt a száraz levendulacsokor. Távol tartotta a molyt. Használták az állatgyógyászatban is, no meg a porcelánfestésben. Legismertebb használata azonban a különféle parfümök, illatos vizek területe. Ha növényekkel foglalkozó könyvekben vagy gyógyszerkönyvekben keressük, a Lavandula spica és a Lavandula vera (ejtsd: szpika, véra) ott is megtalálható. Gyulladások borogatására használják néha még ma is. Asztmások és más, légutaikkal kínlódó emberek lehelték be régebben a gőzét. Ha egészen hivatalos meghatározást akarunk, azzal kellene kezdenünk, hogy ajakos virágú növényről van szó, számos fajtája terjedt el a Földközi-tenger környékén, a Kanári-szigetektől egészen Ázsia nyugati területéig. Nálunk is honos, főként a sziklás-köves területeken tenyészik szabadon. Termesztik is, éppen az előbb említett kiváló tulajdonságai miatt.

Ha „nem hivatalosan" szólunk a levenduláról, akkor elég annyit megállapítanunk, hogy valóban igen kellemes illatú. Látványa megkapó, különösen, amikor egy-egy egész mezőt borít el valamelyik hegyoldalban a különleges árnyalatú virág.

Egyébként, akár bedörzsölik illatával a horgászok a csalit, akár nem, elsősorban férfiak használták a levendulát. A belőle készült kölnivíz mindig „férfiillatnak" számított.

KERETTÖRTÉNET

Évszázadokon keresztül úgy tekintették a képkeretet, mint valami másodrendű kiegészítőt, ami a csapongó divattal együtt változik. A műtörténészek azonban rájöttek arra, hogy egyes keretek önmagukban is értékes műalkotások, neves bútortervezők – mint a XVIII. századbeli angol Chippendale vagy Adam – műhelyéből kerültek ki (ejtsd: csipendél, edem). A restaurátorok tehát nem csak a keretbe foglalt festmény, hanem az értékes keret kijavításán és konzerválásán is törhetik a fejüket – a műélvező közönség teljesebb gyönyörűségére.

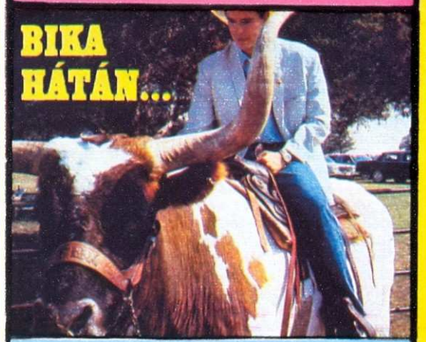

BIKA HÁTÁN...

... ül a herceg! Egy texasi farmon próbálta ki az angol Albert herceg ezt a szórakozást, amelyhez lovason (vagy nevezzük lovagolás helyett... bikagolásnak?) és bikán kívül egy kevés merészség is kell. Vagy legalábbis karika és lánc a bika orrába fűzve, nehogy száguldani támadjon kedve.

NAPÓLEON KICSIBEN

Kevés fegyverkovács akad ma már, aki az elmúlt századok híres fegyvereit tökéletesen ismeri, és képes arányosan kicsinyített másukat elkészíteni. Neville Neathcote angol fegyverkovács erre a különleges munkára rendezkedett be. A képen egy 1857-ben készült, Napóleon nevet viselő ágyún végzi az utolsó simításokat. Bár az ágyúcső és a talp maga az amerikai polgárháborúban gyártott fegyver másolata, az elképzelés III. Napóleon Franciaországában született meg. A fegyverkovács az angol és amerikai hadtörténeti múzeumokban őrzött tervek alapján dolgozik rendszerint a múzeumok megrendelésére.

A FANTÁZIA SZÁRNYÁN

Az alkonyi nap fénye furcsa szerkezet körvonalain csillan. Szárnyal a Fantázia, a legújabb típusú motoros sárkánygép, amellyel tempósan siklani ugyanúgy lehet, mint szélsebesen száguldani. Az óránkénti 140 kilométeres sebesség ugyan eltörpül a sugárhajtású gépekéhez képest, de gondoljuk csak el: a pilóta itt nem védett fülkében ül, hanem a metsző levegőn, s mindössze egy öltözet meleg ruha, bukósisak és motorosszemüveg védi, akár egy motorkerékpárost. De mennyivel több és nagyszerűbb élménnyel lehet gazdagabb a merész sárkányrepülő...

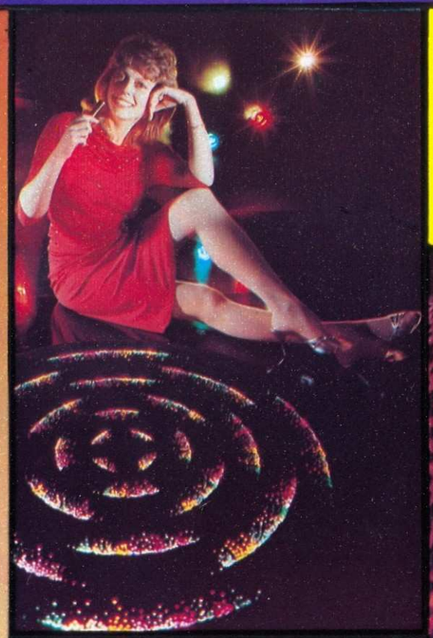

VILÁGÍTÓ SZŐNYEG

A repülő szőnyeget régóta ismerjük, s azt is tudjuk róla, hogy mese. Ez a szőnyeg azonban valóságos és világít, Siloptic a neve, különleges akrilszálak beszövésével érik el, hogy világítson. Mulatók, mozik és diszkók szívesen használják, de aki megteheti, állítólag szívesen fekteti a hálószobájába is. Ha aztán éjszaka fölébred, azonnal tájékozódhat, hogy merre is kell indulnia. Akinek ilyen csodaszőnyegre nem telik, az továbbra is maradjon meg a kislámpánál. Annak a fényénél legalább olvasni is tud.

mini alfa

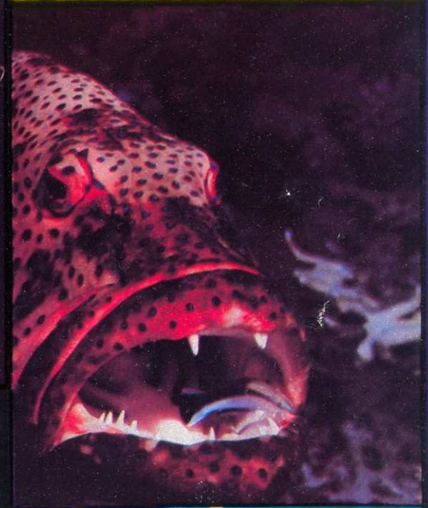

VÍZIPÁRDUC

Óriási száj, erős fogak, izmos test, petyhes bőr... akár egy párduc. Csak éppen a vízben él ez a hatalmas fűrészes sügér, méghozzá a Vörös-tengerben. Száz fajtája van ennek a húsevő ragadozónak, minden melegégövi tengerben található belőlük. Némelyikük valóságos óriás, a négyméteres hosszúságot is elérik. Testsúlyuk méltó hosszméretükhöz, nyolc-kilenc mázsa. Minden mozgó alakot bekap, kivéve a kis tisztítóhalat. Ilyenkor a szörnyű sügér békésen kitátja a száját, s hagyja, hogy a fürge halacska megtisztítsa fogait.

PALACK ÉS POLIP

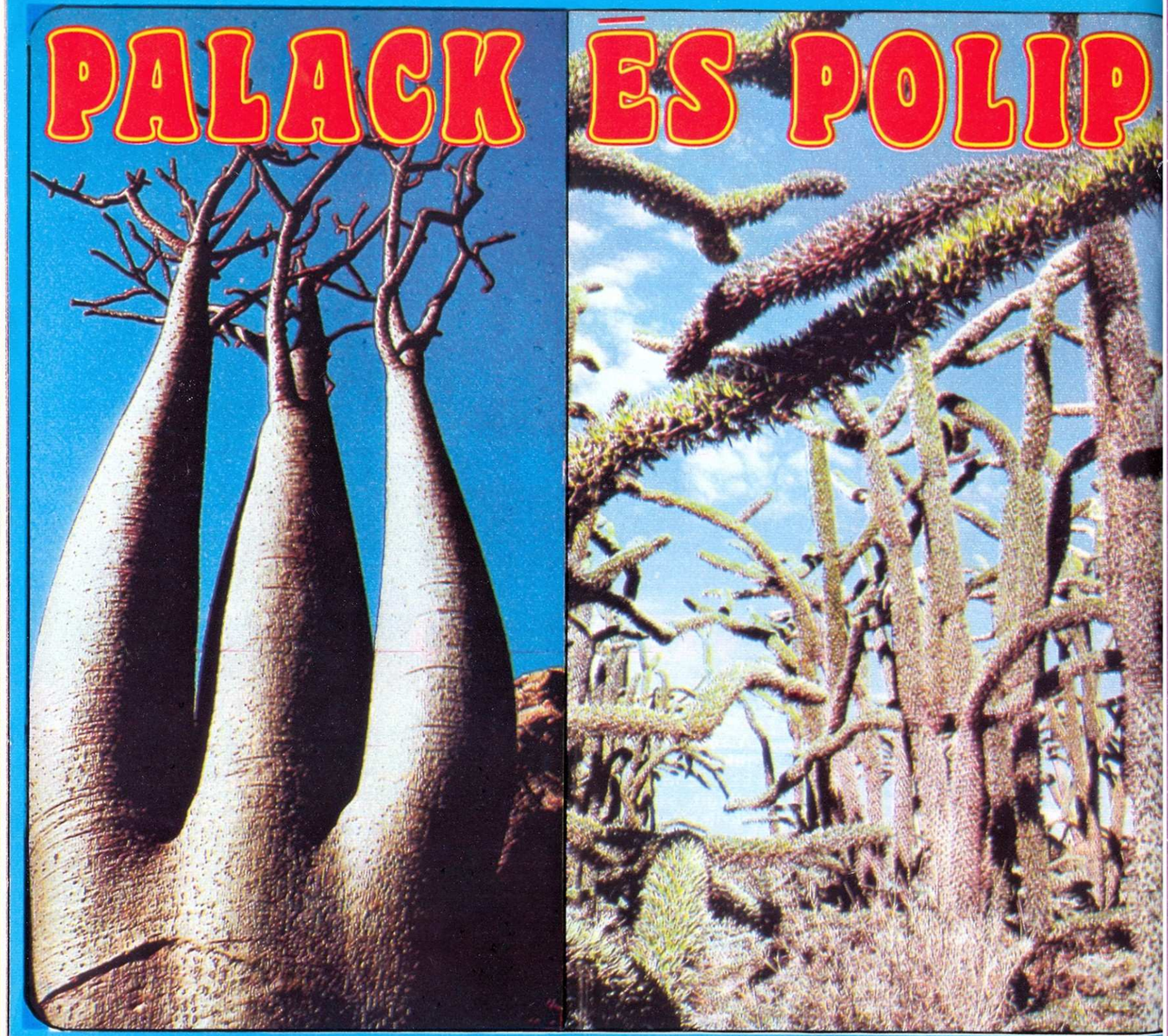

Madagaszkár szigetéről azóta beszélünk, amióta a részint magyar, részint szlovák, részint lengyel Benyovszky Móric kalandos életének jó részét ott töltötte. Földrajzból megtanultuk, hogy a világ vaníliatermésének döntő többsége onnan származik. Ezenkívül messze van, Afrika keleti partja mellett . . .

Újabban ismét sok szó esik erről az óriási szigetről, sokan azt állítják, hogy az egészet természetvédelmi területté kellene nyilvánítani. Erre bizonyára szükség is van, legalábbis bizonyos értelemben, hiszen az elmúlt száz év alatt erősen csökkent a madagaszkári erdők területe. Márpedig, ha valahol a világon, hát ezen a szigeten minden négyzetméternyi erdőért kár. Tízezer fajta növény él itt, köztük számos olyan, amely másutt nem található. Az állatok világában hasonló a helyzet, például négyszáz különféle hüllő és kétéltű hazája Madagaszkár s a négyszáz közül több mint háromszázötven csakis ezen a szigeten honos. Sok-sok emlősállattal és a madarak felével szintén ez a helyzet.

Környezetvédelmi világközponttá kellene tehát nyilvánítani a különleges területet, amelynek izgalmas, látványos erdőiről közlünk bizonyságként két képet.

A palackfa a kakaóbabot termő fák-cserjék közül való, mulatságos nevét a törzs alakja miatt nyerte. Meglehetősen termetes, ugyanis 18 méternyi magasra is megnő. Igaz viszont, hogy ez a fa nem madagaszkári őshonos, eredetileg Ausztráliában tenyészett, onnan került át a nagy szigetre.

A másik, kaktusszerű növénynek szintén érdekes a neve, legalább annyira, mint az alakja, amelyről elnevezték. Octopusfának hívják (ejtsd: oktopusz), ez magyarul annyit tesz, hogy polipfa. Nem kell magyaráznunk, hogy miért ragadt rajta a név . . . csak annyit tegyünk még hozzá, hogy az octopus eredetileg nyolckarút jelent, ennek a polipfának pedig bizony jóval több „karja" is lehet. Annyival nyugodtabb azonban ez a növény, mint névadója, a tengerek polipja, hogy séta közben nem kell félnünk, ágaival nem ragad meg senkit. Ezt a szerepet átengedi más helybeli fáknak, amelyekről azt mesélik, hogy ha valaki nekidől, vagy felmászik rá, azt pillanatok alatt halálos szorítással körülnövi. Mindez persze nem igaz, legfeljebb bizonyos húsevő növények tulajdonságainak kinagyítása, eltúlzása. El is nevezték szegényt „emberevő fának", pedig csak mérgező tüskékkel borított levele van, amely apró rovarokat, legfeljebb nagyon kicsi gerinceseket fogdos.

Nem érdemes hát a madagaszkári emberevő fa leveleit fogdosnunk, de mégsem tőle kell az embert megvédeni, hanem fordítva. Ezt is, a képeinken látható palackfát és polipfát is, meg sok-sok mást kell a pusztulástól megóvni Madagaszkáron is, másutt is.

JÁTSZÓTÉR

– Vitorlákat fel! Oldalszélre beállítani! Kormányos! Maradj a helyeden! Vigyázz, jobbra zátony!

A hajó méltóságteljesen hömpölygő hullámok között siklik előre. A kormányos ügyes manőverrel kikerüli a háttérben ágaskodó sziklákat, amelyek erősen hasonlítanak egy földszintes épülethez. A hullámok homokból, kavicsból és földből vannak, a hajó palánkozata viszont igen erős, mert arasznyi átmérőjű fatönkökből készült . . . A játék, akár az emberiség, ősi és csodálatos dolog. A játszóterek okozta gond azonban jóval fiatalabb. Többé-kevésbé az ipari társadalmakkal, a nagyvárosokkal együtt született.

– Játsszatok, gyerekek! – mondja a felnőtt, szülő vagy tanár. A gyerekek pedig, sajnos, egyre gyakrabban kérdezhetik erre joggal, hogy hol is játszanak?

A játszótér sokba kerül, nincs rá hely, nincs pénz. Ha pedig van hely is meg pénz is, akkor fölmerül az egyáltalán nem könnyű és nem vicces kérdés: mi is legyen a játszótéren? Milyen legyen a terep? Ha szépen fűvesítik, azt állandóan újra kell csinálni, hiszen a sok kis láb kitaposa . . . Így aztán gyakran aszfalttal borítják, ez tartós, könnyen lesöpörhető és . . . és nagyon rideg. Olyan, akár egy kiszélesített járda. Még a legjobbnak gyakran a kaviccsal felszórt terület látszik. Ha aztán ez a kérdés így vagy úgy megoldódott, akkor jön a másik: milyen eszközök legyenek a játszótéren? Persze legyen homokozó, hinta . . . és még?

Sok országban és sok településen például faszobrászok láttak neki, hogy kedves alakzatokkal, játékos faépítményekkel lepjék meg a gyerekeket. Máshol változatos műanyag- és fémépítmények várják, hogy vállalkozó kedvű kicsik és nagyobbak másszanak, tornásszanak, vagyis mozogjanak. S ez a mozgás, a mozgás lehetősége igen fontos. Legalább annyira, mint az, hogy játék közben utánozni lehessen a felnőttek valóságos tevékenységeit. Ez a játék: a képzelt világ ugyanolyan, mint a valóságos, csak sokkal szebb, sokkal több érdekesség rejlik benne.

Például egy fatörzsekből épített hajóban, amely egyszer hadihajó, máskor felfedező hajó, amely a sarkvidékre jutott a metsző szélben, vagy éppen pálmaligetekkel borított délvidéki partok mentén vitorlázik. A lényeg az, hogy föl lehessen mászni, az árbocra csimpaszkodni, miközben valóságos tengerésznek képzeljük magunkat.

G R I Z Z L Y

Néhol istenként tisztelték, és a nevét sem merték kimondani. A medve volt az erdők ura, az észak-amerikai grizzly ráadásul indiánregények állandó szereplője. Szeretné is mindenki látni, ezért látogatják a nemzeti parkokat, ahol – állítólag – zavartalanul él a vérengző óriás.

Évente másfél millió látogató jár az Egyesült Államok montanabeli nemzeti parkjában. A Glacier Parkban ugyanis a híres barna óriást, a grizzlyt szeretnék látni. Ehhez azonban sok szerencse és véletlen segítheti csak hozzá a turistákat. Bizony, az indiánkönyvek gyakori szereplője, a grizzly is egyre ritkább állattá vált, pedig becslések szerint még száz éve körülbelül százezer volt a számuk. A Vadnyugat meghódítása során azonban a betelepülők minden útjukba akadó példányt lelőttek, a mezőgazdasági művelés és az iparosítás is megtette a magáét. Sőt a grizzlyt még alig néhány évtizede is kegyetlenül üldözték.

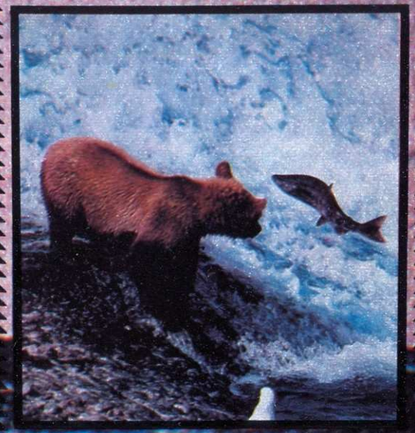

Persze, akadt végre pártfogója a montanabeli medvéknek is, a neve Charles Jonkel. A biológus korábban a sarkköri jegesmedvékkel foglalkozott, ám a barna mackók helyzetét rosszabbnak tartja, ezek ugyanis emberlakta vidéken élnek, s ugyanazok a növények és állatok szolgálnak nekik táplálékul, akár az embernek. Ráadásul a négyszáz kilós grizzly nem játékmackó, különc és agresszív, az emberek pedig

túlságosan vadul

reagálnak a viselkedésére.
Terepjáró kocsin indulunk, s a nyirkos, hideg reggelen hirtelen meglátunk egy medvét a fenyők között. Bundája világos, majdnem szőke. Szimatol, ásni kezd, aztán ismét szimatol. Egy régi, indián mondás szerint az erdőben földre hulló tűlevelet a sas meglátja, az őz meghallja, a grizzly pedig megszimatolja. Valóban, elég, ha leheletnyi fuvallat indul meg, a medve azonnal „beáll", árkonbokron át kilométereket csörtet, míg az elhullott állat temetéséhez ér, amelynek a szagát megérezte.
A világos szőrű most nem fog szagot, mert ellenszélben közeledünk. A professzor szerint ez Winnie, az a nőstény, amelyiknek a nyakában egy éven keresztül fityegett rádióadó, hogy követni tudják, merre jár. Sok tapasztalatot szereztek így a grizzlyk életmódjáról. A medve számára a legfontosabb egy

tágítható vadászterület,

amely lehet erdős, bozótos, mocsaras, mindegyikhez jól tud alkalmazkodni. Magányosan él, a párzás idején kívül lehetőleg igen messzire elkerüli fajtársait. Vadászterületének minden részét használja valamire, az egyik helyen alszik, a másikat csak közlekedésre jelöli ki önmagának. Ha aztán emberjárta utat, autót vagy más, emberi jelenlétről tanúskodó dolgot lel, elhagyja a környéket. Gyakran kell egyre jobban a hegyoldalba húzódnia, ahol kevesebb az élelem, tehát nagyobb vadászterületre van szüksége.
Winnie a télen megellett. Szinte minden megfigyelt állat közül a grizzly szaporodik a leggyengébben. Csak ötéves korára válik ivaréretté, és háromévenként fiadzik ismét, általában két bocsot. Erre a hosszú „nevelési" időszakra azért van szüksége, hogy legyen ideje mindent megtanítani, mire a fiatal mackó önállóvá válik. A bocsok anyjuktól egész viselkedésrendszereket tanulnak meg, így nagyon jól

tudnak alkalmazkodni,

más állatoktól eltérően, speciális tulajdonságokkal bíró egyéniségekké fejlődnek. Winnie bocsai már körülbelül ötkilósak, igen hamar növekednek, jót tesz nekik az anyatej. Az ember vagy a házi szarvasmarha teje három-négy százalékban tartalmaz zsírt, a medvetej viszont harminc százalékban.
Május elején elhagyják a téli szállást, és rövid kirándulásokra indulnak a barlang közelében. Később útjaik egyre nagyobbak lesznek. Ezen a májusi reggelen Winnie és a két bocs éppen úton volt a völgy felé. A tapasztalt nőstény tudja, hogy a vapiti-szarvasok ott teleltek. Délutánra már el is ejtettek egy kivénhedt állatot, az anyamedve nekilát, és egy ültében megeszik huszonöt kilónyi húst. A két bocs kíváncsian nyalogatja a még meleg zsákmányt, ám egyelőre

jobban ízlik

az anyatej. Estefelé Winnie gondosan betakarja a szarvas tetemét gallyakkal és avarral. Szeretné elkerülni, hogy a szag odacsábítsa a hímnemű grizzlyt, amely talán szintén a vidéken kóborol, és esetleg valamelyik bocsot is elfogyasztaná.

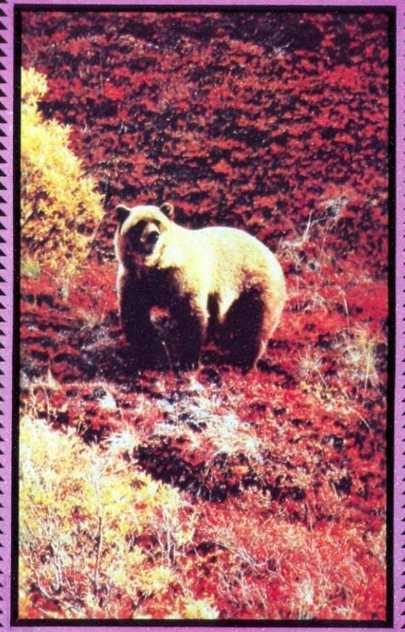

Amint melegebb napok jönnek, a medvecsalád végleg leköltözik a völgybe. Szívesen fogyasztanak különböző zsurlókat és más növényeket, amelyek kovasavat tartalmaznak. Valószínűleg gyomrukban ez a természetes súrolószer. Közben Winnie elkap néhány mókust, és úgy dobja a saját szájába, mint a mogyorót.
Hatalmas mancsukkal szinte minden feladatot megoldanak. Jonkel professzor megfigyelte, amint egy medve egy tonhalas konzervdobozt

szabályosan kinyitott

hatalmas körmével, akár egy konzervnyitó késsel.
Fára mászni azonban nem tud, erre inkább rokona, a fekete medve képes, hosszú körme és ujja a futásban is akadályozza.
Halászni a grizzly is szeret, az Alaszkában élők ilyenkor tavasszal beállnak a folyóba, ahová az óceánból ekkor úsznak fel az ívóhelyre a lazacok. Izgalom fogja el az egész környéket, mert a lazac a medve étlapján is ínyencfalatnak számít.
Miután hosszú ideig nem volt természetes ellensége, a grizzly nyugodtan kielégíthette a különleges, finom falatok utáni vágyát. Ez a helyzet a szalonnázó, húst sütő turisták számára is veszélyes, bár a medve is megtanulta, hogy a „kis kétlábú" igen komoly ellenség. De amikor a barna szörnyeteg felbukkan, a turista

elejti hátizsákját,

úgy menekül, a hátizsákban pedig a medvetapasztalat szerint sok-sok kolbászos kenyér rejlik. Megtámadják tehát az embert? 1900 óta a sok-sok millió látogatóból mindössze tizennégyet öltek meg a grizzlyk. A Glacier Nemzeti Parkban, ahol járunk, az évi másfél millióból tavaly kettőt megsebesítettek, ráadásul könnyebben. Az a veszély, hogy medve ölje meg az embert, kisebb, mint az, hogy méhszúrás következtében haljon meg. Jonkel professzor mégis kidolgozott egy „tanfolyamot" a túlságosan merész példányokkal szemben. A juhokra támadó vagy a farmok körül szaglászó grizzlyt elfogják, és rács mögé zárják, amelyet ponyvával letakarnak, hogy a medve ne lássa az embert. Jonkel naponta többször elhúzza a ponyvát, a mackó erre lesunyt fejjel támadóállásba helyezkedik, mire

egy adag paprikát

szórnak a pofájába. Ez erősen ingerli a szemét, orrát, és néhány nap alatt az okos medve örökre megtanulja, hogy a "kis kétlábúval" való találkozás kellemetlen fuldoklási rohamokat okoz, jobb tehát elkerülni.
Sokan bírálják emiatt a professzort, mondván, hogy a medvének nem kötelező az emberi tulajdonviszonyokat megtanulnia. De ötven, eddig „megpaprikázott" fekete medve és grizzly közül csak két olyan akadt, amely ismét megpróbálta a veszélyes játékot. Hiszen, ha a mackó támad, még könnyebben rálőnek. Az Egyesült Államokban pedig már 1975-ben a veszélyeztetett állatok listájára került Alaszka kivételével, s mégis tovább csökken a száma. A vadonokban olajat és gázt termelnek ki, és Winnie azt talán mégsem tudja megtanítani bocsainak, hogy ilyen ipari üzemekkel is együtt éljenek.

ÓLOM ÉS PLÜSS

Azt is irhatnánk cím gyanánt, hogy „játék és mese" vagy „régi játékok reneszánsza . . ." Mintha csak gyártók és vásárlók egyaránt megelégelték volna egy kissé az úgynevezett modern játékokat. Csupa robot, űrhajó, önműködő csodagépezet, esetleg tankok, rakéták vagy éppen automata pisztolyok . . . Sok szakember szerint éppen az a legroszszabb bennük, hogy működnek, mozognak, mindent önmaguktól csinálnak. Sok-sok gyerek – akiket kis koruk ellenére, nyugodtan a „szakértők" közé sorolhatunk – kis idő után félreteszi az ilyen játékokat, és egy fababával, egy doboz ósdi építőkockával vagy éppen egy kitört hegyű ceruzával kezd játszani. Hiszen a fababa lehet király és koldus, gyalogolhat és énekelhet, aszerint, hogy kis gazdája mit képzel, mit akar. A régi építőkockából pedig ugyanúgy lehet lovagvárat építeni, mint űrhajót.
Gondoljunk csak a Lego sokat emlegetett sikerére: hiszen ezek az elemek önmagukban semmit sem jelentenek! Éppen ezért lehet velük remekül játszani, mert a képzelet, a mese szárnyán bármivé válhatnak az egyes elemek. A mese különben is a világ egyik legjobb, legfontosabb találmánya. Sokszor halljuk, hogy a mesék (a népmesék, a Grimm-testvérek meséi vagy más eredetű, régi mesék) teli vannak borzalommal, szörnyekkel, és ez egészségtelen. Pedig bármilyen gondja adódik a három- vagy tizéves gyermeknek, a mese segít ezek feldolgozásában. Az óriások, törpék, gonosz mostohák és hétfejű sárkányok mesevilága különféle magatartásokra ösztönöz. Senki sem szeretne sárkány lenni, de legkisebbik fiú, aki legyőzi a gonosz hétfejűt, az igen . . . Ez természetes és jó, mert erkölcsi igényeket ébreszt. Nem a borzalmak maradnak meg emlékként, hanem a borzalmak legyőzése.
Mi köze mindehhez az ólomkatonáknak? Csupán annyi – és ez nem is olyan kevés –, hogy az ólomkatonák nem képviselnek gyilkoló gépezetet. Táborozni tudnak, csapatostul vonulni tudnak, őrt állni tudnak, azaz sokkal többre képesek, mint például egy motor hajtotta kis tank, amely megy előre, és ágyúja csövéből szikrák pattognak. Ha valaki azt hinné, hogy az ólomkatonák az európai közelmúltban születtek, téved. Már egyiptomi sírokban is találtak ilyeneket, persze tömegesen az ipari öntés fejlődésével terjedtek el. Újabban nemcsak játékszerként alkalmazzák őket, hanem például filmforgatáshoz is. A képünkön látható hadsereg is egy film jelenetében szerepel. A hétezer múlt századi lovast és gyalogost ólommentes festékkel ékesítik, hogy ezzel is csökkentsék az ólommérgezés veszélyét. A Napóleon-korabeli egyenruhások magassága harminc milliméter. Szintén angliai készítmény a régimódi öltözékben látható plüssbabák csapata, ezeket gyűjtők és babázni szerető gyermekek egyaránt kedvelik.
Lehet hát gyűjteni az ólomhadsereget vagy az óriásan öltözött plüssbabákat. Magától egyikük sem mozog, nincs bennük motor vagy elektronika. A fantázia azonban mindennél jobban képes őket megmozgatni, akár ők a fantáziát.

Folytatás a 17. oldalról

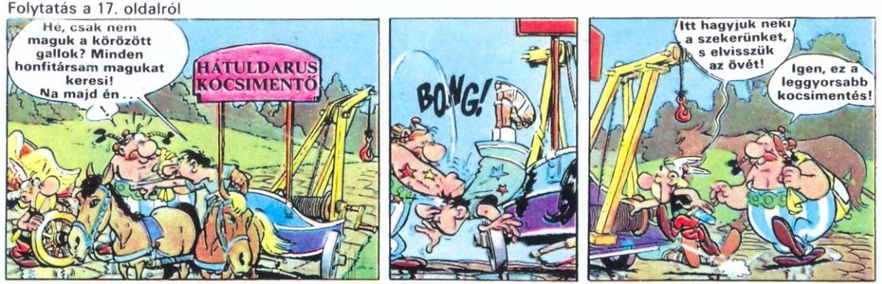

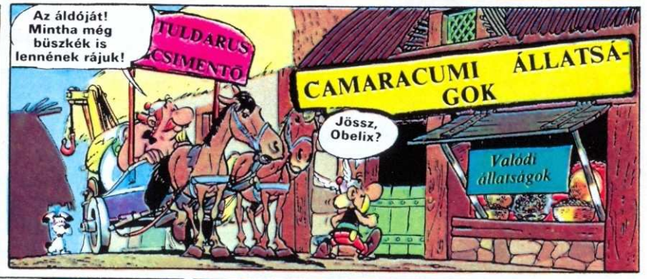

Ezt is érdemes tudni

(Rejtvény)

A júniusi Alfában Illik őket ismerni címen megjelent rejtvényhez hasonló ez is, de nem híres emberek meghatározását kell tudni. A válaszokat nyílt levelezőlapon kérjük beküldeni szeptember 15-ig a következő címre: Alfa szerkesztőség, Budapest 1525. pf. 46. A megfejtés ezúttal is csupán felsorolás: A–1; B–2; C–3; stb. (vigyázat, ez csak példa, nem biztos, hogy valóban ez a válasz). Ismételjük: nyílt levelezőlapon!

A. Mazuria
1 – Tavas vidék Lengyelországban
2 – Francia üdülőközpont
3 – Szlovákiai bortermő vidék

B. Nemere
1 – Vulkáni kráter Dél-Görögországban
2 – Angliai kisváros téli ünnepségsorozata
3 – Havat hordó szél Erdélyben

C. Langerhans-féle szigetek
1 – A magfizikában használatos berendezés neve
2 – A hasnyálmirigy tartozéka
3 – Brit gyarmat

D. Március idusa
1 – Traianus császár születésnapja, vagyis szeptember 18.
2 – Julius Caesar halála napja, vagyis március 15.
3 – Az egyiptomi naptár szerint december vége, a téli napforduló

E. Csarnak
1 – Régi, nagy vitorlásokon a fenéksúly neve
2 – Vitorlásokon az árbocot oldalirányban erősítő kötélzet neve
3 – Hatalmas belső terek népi elnevezése

F. Zsiráfzongora
1 – Régi, afrikai billentyűs hangszer
2 – Múlt századi, függőleges húrozatú zongora
3 – A vaskohászatban használatos, különleges szerszám

G. Máltai kereszt
1 – A johannita rend jelvénye
2 – A kereszteslovagok jelvénye
3 – A könnyűlovasság jelvénye

H. Bölönbika
1 – A Tiszántúlon így hívták régen a csordából kivert ökröket
2 – A nagy termetű, vad kutyák egyik elnevezése
3 – Egy vízimadár neve

I. Szurdok
1 – Szűk és mély hegyi völgy
2 – Sötét színű massza, régen kocsikenésre használták
3 – Délszláv népszokás elnevezése

J. Vakkeret
1 – A vakablak másik neve a gótikus épületeken
2 – Az a keret, amelyre a festők a vásznat felfeszítik
3 – Az emberi szem egyik része

K. Ruvenzori
1 – Kisváros Olaszországban
2 – Az egyik legmagasabb afrikai hegység
3 – Egy jó szellem neve az amerikai indiánok mesevilágában

L. Lőcs
1 – Felvidéki falunév
2 – Földműveléshez használt szerszám, a borona egyik válfaja
3 – A szekér alkatrésze

M. Banjip
1 – Szellemalak az ausztráliai bennszülöttek mesevilágában
2 – Japán népi hős a XVI.-században
3 – Egy francia pezsgőféleség neve

N. Vízipipa
1 – Angol tengerészek vízhatlan pipája, amit vihar idején használtak
2 – Hideg füstöt biztosító dohányzóberendezés, más néven nargile
3 – Szeged-környéki betyárok nádból készült sípja

A képregényfigura megelevenedik

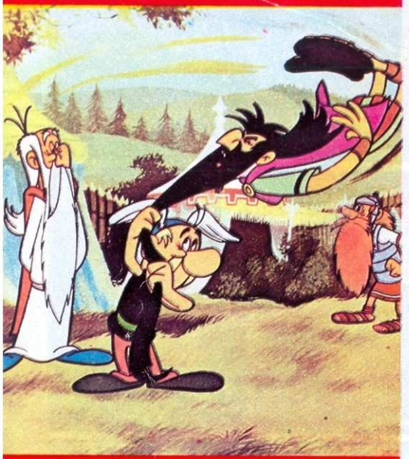

Asterix ÉS KLEOPÁTRA

Színes, magyarul beszélő francia rajzfilm
Rendezte: René Goscinny
Asterix, a gall már másodszor a mozikban!

MOKÉP

Folytatás a 17. oldalról

MAGYAR FILATÉLIA VÁLLALAT • BUDAPEST •

Bélyegek, bélyeggyűjtési kellékek kaphatók,

budapesti szaküzleteinkben:

VI., November 7. tér 3.
V., Petőfi S. u. 17–19.
Postán utánvéttel szállítunk!

BNV-DÍJAS TERMÉKÜNK

Gyártja:
A Szabolcs Megyei
Tejipari
Vállalat

TÚRÓ RUDI
TÚRÓ RUDI
TÚRÓ RUDI

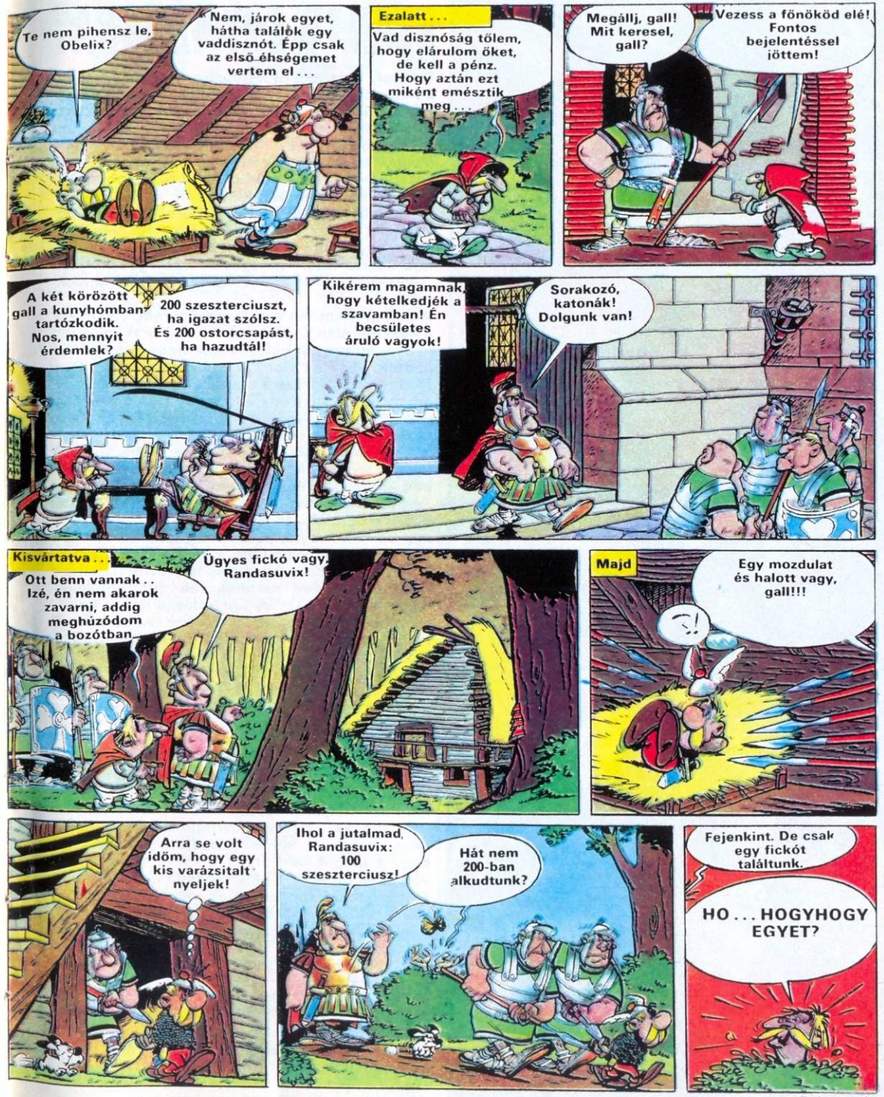

Folytatjuk

GYŐRI Keksz
DUNA RÁBA RABCA

Kicsiknek, nagyoknak egyaránt ajánlja a Győri Keksz- és Ostyagyár termékeit. Kóstolja meg Ön is édességeinket!

SZABAD EGY TÁNCRA?

Bármely időszakban kérdeztük volna az idősebbeket, mindig azt hallottuk volna, hogy a mai fiatalok tánca felháborító, értelmetlen, sőt erkölcstelen. Hol hangosabb, hol halkabb az évszázadok során a tánc miatti felháborodás, amely bizonyosan éppen olyan régi, mint maga a tánc. A tánc pedig nem sokkal lehet fiatalabb szórakozás, mint az emberi kultúra.

Ha azonban egy kicsit közelebbről akarjuk megvizsgálni ezt az „örök" vitát, szét kell választanunk egymástól a kétféle táncot: az ősi, mágikus szertartások mozgásait ezek jóval ifjabb „ükunokáitól", az úgynevezett társasági táncoktól.

A mai értelemben vett társasági tánc valamikor a középkorban kezdődött. A lovag urak ujjuk hegyével érintették hölgyük ujja hegyét, s így lépkedtek, libegtek sípok, kürtök, lantok hangjára. Ekkoriban alakultak ki azok a társasági táncok, amelyek ma már egy-egy európai nép eleganс, ünnepélyes hagyományát jelképezik. Lépegető táncok, nevük sokféle: palotás, menüett, némelyik esetben a nép meg is őrizte a tánc módját. Ilyen a lengyelek „palotása", a polonéz, amelynek eredeti neve „chodzony" azaz lépegető . . .

Természetes, hogy – az idősebbek által erősen elítélt – ugrándozás is megjelent, bár mai szemmel némelyik ugrándozás a legkevésbé sem látszik annak. Ha valaki ma francia négyest táncol (s ezt inkább csak hivatásos táncosok tudják), a kecses, könnyed meghajlások és perdülések semmiképpen sem az ugrándozás képét keltik. Bennünk már nem, hiszen Európa tanúja volt annak, hogy a múlt században fokozatosan divatossá váltak különféle népi táncelemek, s a századfordulóra már kialakultak a lehető „legvadabb" keringők, tangók. Ezek pedig korábban vagy később, de mind népi táncfordulatokként kerültek be a hivatalos, szalonbeli tánclépések közé.

Időről időre persze akcsitult az idősebbek erkölcsvédő dohogása. A társasági tánc a jólneveltség, udvariasság velejárója lett, sokszor nem azt szólják meg, aki táncol, hanem azt, aki nem tud, aki rálép partnernője lábára, aki nem elég kecses . . . Milyen messze vagyunk attól, hogy a táncot kiátkozzuk . . .! Aztán hirtelen divatváltás történik, s akik tegnap tapsoltak a szépen táncoló fiatalembernek, ma az öklüket rázzák: ezek a mai fiatalok! Ejnye! Ejnye, hát akkor mihez tartsuk magunkat? Jó a tánc vagy erkölcstelen?

Ezt bizony hagyjuk mindenkinek a saját ítéletére. Elégedjünk meg azzal, hogy a társasági tánc évszázadok óta szórakoztatja azokat is, akik művelik s általában azokat is, akik nézik. A reneszánsz idején szinte műalkotásszámba ment egy-egy nyitótánc a nagy bálokon. Nem csoda, hiszen naponta akár több órán át is gyakorolt az elegáns fiatalúr és a törékenyre fűzött dáma. Akár manapság a hivatásos táncosok . . .

FENYŐBŐL ÉPÜLT

A hegyekben mindenütt a fenyő volt a legfontosabb építőanyag, a magyarlakta vidékeken is. Nem kellett más az építkezéshez, mint fa és szerszámok. Ismeri őket mindenki, legalább hallomásból: fűrész, fejsze, bárd, fúró . . .

De képzeljük csak el, hogy valamikor nemcsak motoros, de még kézifűrész sem nagyon akadt. Az éles, fogazott acéllemez a mi tájainkon alig néhány száz éve jelent meg. Az elmaradottabb, szegényebb vidékeken még százötven-kétszáz éve is ritkaságszámba ment, s a hegyvidéki falvak mindig szegényebbek voltak a jó földű síkságiaknál. Mit lehetett hát tenni, ha fenyő akadt ugyan bőven, de szerszám és mesterember annál kevésbé?

A fejszét, szekercét használták elsősorban. Széthasították a törzseket, hogy laposabb, esetleg egyenest bútornak való deszkát nyerjenek. Akadt mesterember is, méghozzá maga a gazda. Saját kezűleg építette a házát, s készítette a berendezési tárgyakat, padot, ágyat, asztalt. Ezeket a gazdákat nevezték el később ezermestereknek, hiszen a házban s a ház körül mindenhez értenie kellett. Az ezermesterségről, a hegyvidéki emberek „mindentudásáról" aztán sokféle, néha butácska mesék is születtek.

Nem mese azonban maga a ház, az épület, amit ezek a gazdák építettek. Össze-összeálltak, hogy egymásnak segítsenek, hiszen a ház emelése során jócskán akadt olyan tennivaló is, amihez egyszerre több emberre volt szükség. Ha pedig templom kellett a falunak, akkor persze mindenki összeállt, mert a templomnak a legszebbnek és legnagyobbnak kellett lennie a faluban. Ez volt a közösségi épület, karcsú, messzire látszó tornya pedig emelte a falu rangját.

Minden hegyes-fenyves vidéken így emelték épületeiket, ahogy az elején említettük, még a múlt század elején is fűrész nélkül. Hogy ez milyen fontos, arra bárki rájöhet, ha csupán egy kis széket szeretne összeeszkábálni, s nem használ hozzá egyéb szerszámot, mint mondjuk egy kést.

A fenyőket kivágták, s fejszével egy kissé meg is faragták, hogy simább és szögletesebb legyen a gerenda, az úgynevezett borona. A legvastagabbakat kövekből készült alapra tették talpnak, ezekre rakták a ház „derekát". A boronákat a végük felé megvágták, s úgy illesztették egymásba, ezzel alakult ki a boronaház jellegzetes sarka. A talpnak fektetett borona egyúttal az ajtó küszöbét is alkotta, így néha bizony derékvastagságú volt ez a küszöb. A kicsi gyermekek átlépni sem tudták, hanem ráülve fordultak át rajta, ha ki- vagy bementek. Így érthető az is, hogy könnyen és szívesen ültek a küszöbre . . .

Általában tizennyolc „rendet" raktak egymásra, s így a fal két és fél méternyi magasságú lett. Ha készen volt, tapasztották, hogy jól szigeteljen. Az ablakokat több kicsi részre osztották még a múlt században is, amikor pedig az úgynevezett „üvegcsűrök" (üvegcsűrnek Erdélyben nevezték az üveghutákat) már sok helyütt szolgáltattak ablaküvegnek valót. A kicsi ablakszemek azért voltak jók, mert ha betört, csupán azt az egy tenyérnyi darabot kellett kicserélni.

A tető ácsolását már az erdőben előkészítették. A szarufának választott fenyőket meghántották, még kivágás előtt, így a külsejük megpirult, edződött, csontkeménnyé lett. Aztán beszállították a faluba, összeállították a földön a hatalmas „A" betűhöz hasonló szerkezeteket, s jöhetett a kaláka: összeálltak a rokonok és barátok segíteni, amíg az egész tetőszerkezet a helyére került. Padlást korábban a falusi boronaházaknál ritkán építettek, ez csak akkor terjedt el, amikor a fűrészmalmok sok és viszonylag olcsó deszkát készítettek.

A tetőt eleinte szalmával borították, a jobb módúak pedig zsindellyel, vagyis megfelelően hasított deszkával. Az egyre sűrűbben beépülő falvak szalmatetői között időnként nagy pusztítást végzett a tűz, ezért mindenki igyekezett zsindelyt használni. Mindezek az épületek, ahol még föllelhetők, lassanként múzeumi tárgyakká válnak. Megnézni pedig érdemes őket, mert szépek: tökéletesen illeszkednek abba a tájba, abba a környezetbe, amelyben születtek. Nem uralkodnak hegyen-völgyön, hanem csendben megbújnak egy-egy völgyben, erdő alatt vagy domboldalban.

Torockói magyar háztípus (Koós Károly rajza nyomán)

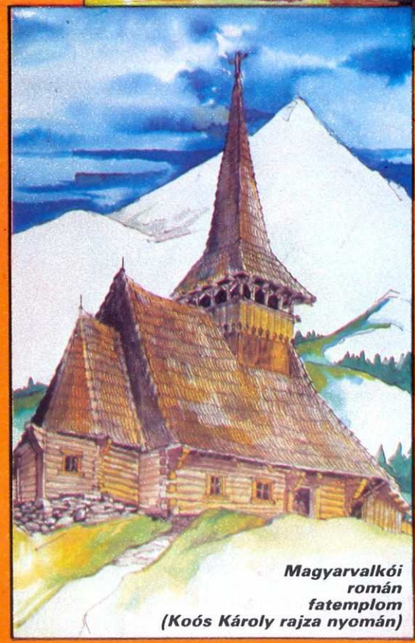

Magyarvalkói román fatemplom (Koós Károly rajza nyomán)

MEGCSINÁLOD?

Az ötlet, amelyet bemutatunk, a képen is látható NSZK-beli iparművésztől, Centa Wallnertől származik. Alapanyaga kukorica levele, bajusza, csutkája és cérna, valamint ragasztó, esetleg fából, műanyagból vagy másból készült golyók, amelyek a tartást biztosítják. Első képünkön az iparművésznő látható a „gyerekssereggel" együtt, a következőn közelebbről is szemügyre vehetitek a kész babákat. Jól látható egyikük kezében a fonott kosárka, amely szintén kukoricalevélből készült, csupán vékony csíkokra vágták előbb. A csuhéval borított golyót, a szintén csuhéval borított másik golyóhoz, a „felsőtesthez" cérnával húzzák-kötik oda. További magyarázatokra talán nincs is szükség, csupán egy jó tanács: mielőtt a csuhét vágni, hajlítani kezditek – ha száraz –, gőz fölött egy kissé puhítsátok meg, különben összetörik. Jó mulatást!

KRIKETT

Labdajáték, amelyet füves területen játszanak: egy 157 × 165 méteres területen jelölik ki a 60 × 80 méteres pályát, amelyre két kaput is állítanak. Miután pedig az egészet eredetileg az angolok találták ki, és régi angol mértékegységekben mérik, senki sem csodálkozhat a következő adaton: a két kapu egymástól 20,02 méter távolságra áll. A kapu nem hasonlít a labdarúgásból és más divatos labdajátékokból ismert kapukhoz, szélessége ugyanis 20 centiméter. A két csapat hol támad, hol pedig védekezik, a szerepeket időnként fölcserélik. A labdát vastag, széles ütővel ütik, miután pedig hagyományos játékról van szó, hagyományosan készül az ütő is, a labda is. Az ütőket fűzfából készítik, a labdát parafacsíkokból és fonalból, majd bőrrel fedik. Szilárdnak kell lennie ennek a krikettlabdának, hiszen nem az a célja, hogy könnyedén pattanjon, mint mondjuk a teniszlabda vagy a focilabda, hanem szét kell rombolnia a három lécből álló ellenséges kaput.

Az eddigiek után bizonyára nyilvánvaló, hogy a játéknak további, számunkra szokatlan szabályai vannak. A játékidőt minden alkalommal előzetes megállapodás szerint szabályozzák. Pontozzák azokat a mozgás-futás kombinációkat, amelyeket a támadó csapat végbevisz, miközben a védőcsapat igyekszik megakadályozni a „romboló" labda hatását. Népszerű játék, bár annak, aki nem született angol, nehéz megértenie például a nagyobb játékterületen belüli kisebb pálya kijelölését. Mégis sokan játszanak krikettet Nagy-Britanniában, Ausztráliában és Új-Zélandon, de Kanadában és Pakisztánban is. A legjobb ütőket és labdákat azonban az anyaországban, Angliában készítik, évszázados hagyományok szerint. Még a labdák nagyságának ellenőrzése is hagyományos: ha éppen átfér a gyűrűn, akkor jó . . .

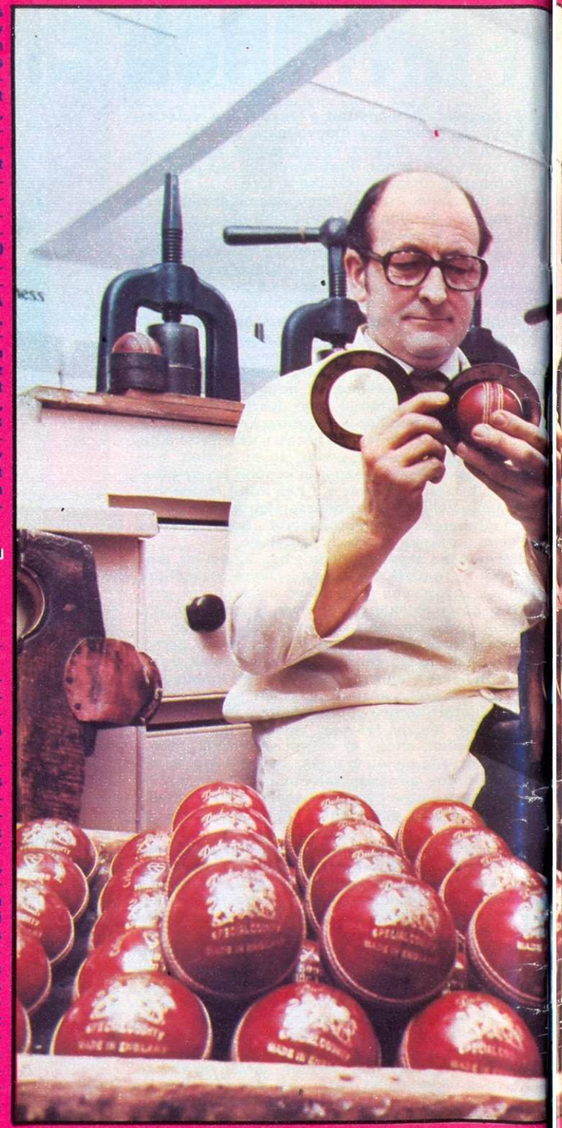

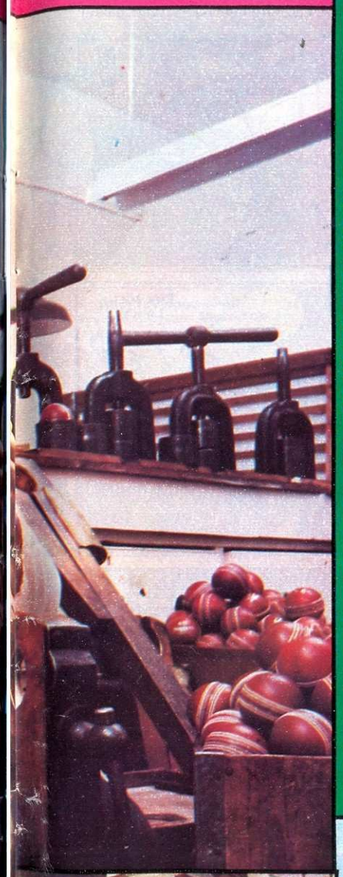

FARÖNTGEN

– Védjük a természetet, kíméljük a fákat, közben a legszebb városi parkok legvastagabb fáit kivágják? – ilyen és hasonló, felháborodott levelek érkeztek egy nyugatnémet kisváros elöljáróságához a tavasszal. A sétálók és járókelők ugyanis csupán annyit láttak, hogy a szép fák törzséhez különleges, gyűrűszerű gépet illesztettek a szakemberek. (Képünkön látható a szerkezet.) Ahhoz pedig – sajnos – Európaszerte hozzászoktak az emberek, hogy ha egy fa közelében valamiféle gép jelenik meg, az csakis a növény pusztulásával járhat együtt. Ezúttal mégsem így történt, motorzúgás sem hasított a levegőbe és a sokéves bükkök, tölgyek, kőrisek és gesztenyék is bántatlanok maradtak. A fa törzsén ugyan áthatolt valami, de anélkül, hogy kárt okozott volna: röntgensugár volt. A kérgen keresztül olyan képet alkottak így a szakemberek, mintha valóban kettévágták volna a törzset, sőt talán még ennél is pontosabb, többet nyújtó információkat kaptak.

Az első pillantásra körfűrésznek vélt gép két kifli alakú sínből áll, amelyekkel körül lehet keríteni a törzset, az áthatoló röntgensugár pedig úgynevezett „CT"-t, vagyis komputertomográfot táplál a szempillantás alatt nyert adatokkal. A körsínen egyik oldalt sugárforrás, vele szemben pedig felvevődetektor forog körbe, maga a sugár a cézium 137-es izotóp sugárzása. Az adatokat, vagyis a sugár szabad vagy akadályozott áthatolását a felfogódetektor a számítógépnek továbbítja. A fa kerületének minden pontjából minden pontba bocsátanak ilyen sugarat, s miközben az egész körben elmozdul, a számítógép rögzíti a sugárzási értékeket. Amikor az egész műveletnek vége, színes rajzon jeleníti meg a képernyő a fa belsejét.

Mit láthatnak így a szakemberek? A tomográffal készült kép elárulja, hogy szenved-e valamilyen betegségben a fa törzse. Elsősorban az egyenletes vízfelvételt vizsgálják, de azt is, hogy a korábbi sérülések következtében nem üreges-e a fa belseje, például régebben bevert, majd kihúzott szögek, esetleg baltacsapások következtében. Az egyik legfontosabb eredmény, hogy a törzs állapotából pontosan tudnak következtetni a gyökér állapotára is, valamint arra, hogy az úgynevezett vörös korhadás nem kezdte-e ki a törzset.

Röntgennel, akár az emberi testet, már legalább egy évtizede vizsgálják a fákat, ezúttal azonban olyan könnyű, terepen is alkalmazható készüléket sikerült kifejleszteni, amely igen kis ráfordítással igen sok adatot biztosít. Az így nyerhető információkról némi tájékoztatást ad második képünk, amelyen látható, hogy a fatörzs közepén meglehetősen nagy a nedvesség, ez sötétebb színt eredményez. A törzs egyik oldala felé nyúló fehér, hosszúkás folt pedig üreget jelent.

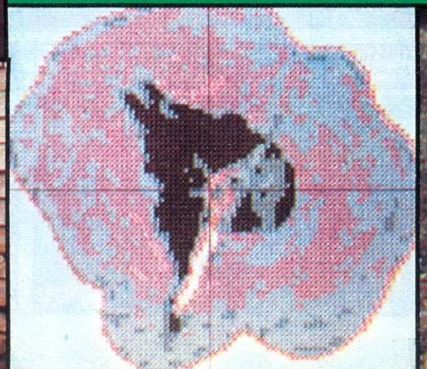

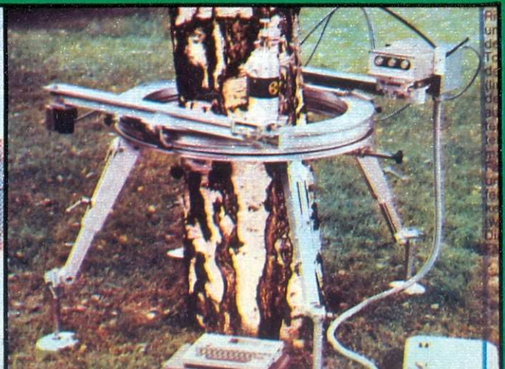

WILLÁM WILL

Kép : Morris — Szöveg : Goscinny — Fordította : Timár György

SZONÁTA DIRR-DURBAN
(Willám Will legújabb kalandja)

Írta: Goscinny
Rajzolta: Morris
Fordította: Timár György

Egy vérbeli vadnyugati „saloon" tartozékai valának: jegelt sör, hamisított whisky, cinkelt kártyák, félrehordó játékkockák, az ócska pia mellé egy ócska pianínó, plusz egy zongorista . . .

A Nothing-Gulch Saloon zongoristája Robert Climpear volt. Utasítása volt rá, hogy bármilyenek legyenek is a körülmények, szünet nélkül játsszék . . .

Fürdőkádban elektromos hajszárító használata balesetveszélyes!

Gyerekeket ne engedjünk villamos készülékkel játszani!

Ez a Kölök megéri a pénzét!

Kölök MAGAZIN a tinik lapja

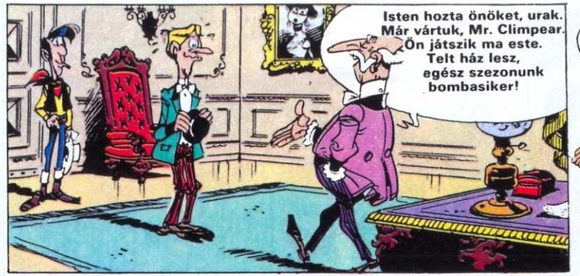

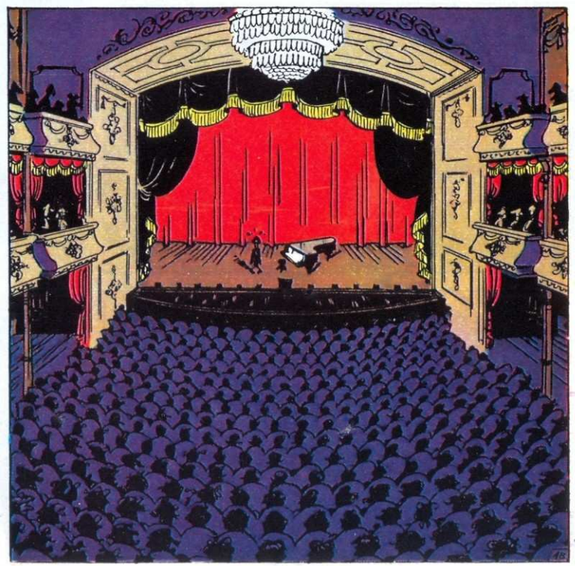

ITT A VAKÁCIÓ!

Van már új napszemüveged?

Optikert®

mindig szem előtt

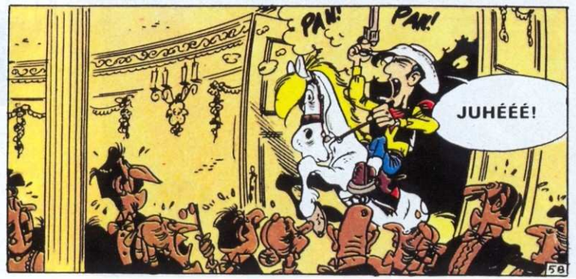

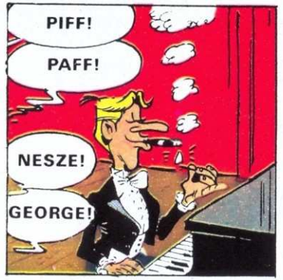

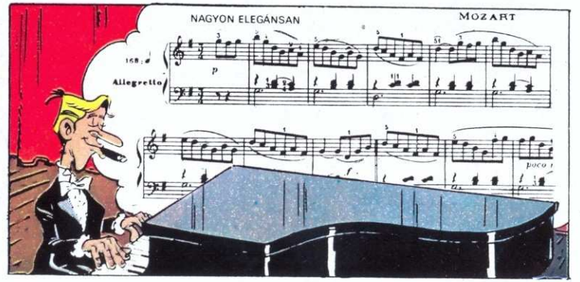

Másnap reggel...

Néha azokat az embereket, akikre dühösek vagyunk, különféle állatokhoz hasonlítjuk, pedig bizony nem szép dolog az ilyesmi. Máskor mindent elkövetünk azért, hogy állatainkat tegyük önmagunkhoz hasonlóvá. Elsősorban a házi kedvencekkel szokott ez megtörténni. Aztán megesik az is, hogy saját állatainkat utánozzuk, jó példa erre az, amikor az utcán kutyát sétáltató gazdit alig-alig lehet megkülönböztetni a pórázon tartott kedvenctől: az évek során olyan sokat eltanultak egymástól, hogy már csak a lábak száma alapján látszik a különbség.

Az állatok világával élettelen anyagok formájában is szeretjük körülvenni önmagunkat. Van, aki apró porcelán-, üveg-, bronz- vagy fafigurákkal rakja tele a szobáját, más egyenest a természetes nagyságot kedveli. Ezek a gyönyörű, fajtiszta kutyák a kandalló előtt porcelánból készültek, nem érdemes tehát bosszantani őket; ezt persze egyébként sem érdemes. Van viszont egy figyelemre méltó jó tulajdonságuk: szőrüket nem hullatják, sétálni sem kell őket elvinni. Ha pedig „kimúltak", cserepeik összeseperhetőek.

A többi, különös állatról csak annyit, hogy ezek viszont valódiak. Ékszerekben dúskáló Cica kisasszony ugyanúgy, mint párja, a kissé rozzant öregúrhoz hasonló szemüveges kutya.

A kerítésnek támaszkodó Hófehérke viszont csak nyáron mehet az utcára, különben – így, harisnyanadrágban – még fölfázna. A székre kúszó kígyó bizonyára a Paradicsomból jött, ezért igyekszik az alma felé: jól megtanulta a leckét, bizonyára azt is tudja, hogy ha elérte a pirosló gyümölcsöt, Évát kell keresnie hozzá, hogy felajánlhassa neki. Éva pedig majd bizonyára lel olyan Ádámot, aki beleharap a tiltott gyümölcsbe . . .

Utoljára maradt a napozó aligátor. Míg gazdája olvasgat a napon, ő nyugodtan alszik, senki sem bánthatja, hiszen a gazdi vigyáz . . . Hiába, Floridában már ez a szokás . . .

VIGYÁZZ, A KUTYA TÖRIK!

HERÓDES VÁROSA

Szinte már hozzászoktunk ahhoz, hogy a tenger alatti világból egyre-másra csodás dolgok kerülnek felszínre. Vannak olyan meglepő felfedezések is, amelyek régmúlt korok tudását tárják elénk. Régészek és önkéntes búvárok özöne az elmúlt években az izraeli tengerparton, Haifa és Tel Aviv között ugyancsak ilyen feltárást végzett el . . .

A Heródes nevet jól ismerjük a Bibliából. A történelem több ilyen nevű uralkodóról tud, közöttük az első Nagy Heródes. Ő volt az, aki megrémülve attól a jóslattól, hogy Jézus lesz a zsidók királya, legyilkoltatta a betlehemi kisdedeket. A „Nagy" melléknevet azonban építkezéseivel érdemelte ki, valamint ügyes politikájával. A római birodalom központjától távoli tengerparton például felépíttette a Tengeri Császárvárost, azaz Caesarea Maritimát. Rómától, pontosabban Octavianustól és Antoniustól kapta királyi rangját, aztán amikor a két államférfi egymással szembekerült, Heródes Antonius oldalára állt. Végül Octavianus győzött, és Augustus néven császár lett. Heródes pedig megtalálta a módját, hogy elnyerje a győző kegyeit. Egyebek között ezért építtette a római császár tiszteletére a különös várost.

HARMINC ÉV ALATT

Egyébként is sokat épített, Jeruzsálemben színházat és királyi palotát. Bőkezűen helyreállította a Templomot is, udvartartásába pedig görög tudósokat fogadott. A legújabb feltárások szerint azonban legnagyobb műve Caesarea Maritima. A kikötőváros feltárása bizonyos szempontból helyreállította hírnevét, Nagy Heródes ugyanis inkább rémtetteiről híres az utókor szemében. A betlehemi vérengzésen kívül, uralkodása vége felé még saját fiait is megölette, csak Herodes Antipas maradt életben, aki aztán követte a trónon. (Folytatta is apja „stílusát", ő volt az, aki Salome kérésére lefejeztette Keresztelő Szent Jánost.)

Térjünk azonban vissza Nagy Heródeshez: kiadta a parancsot, körülbelül i. e. 20-ban, hogy egy régi, jelentéktelen tengerparti település helyén induljon meg az építkezés.

Megjelentek hát az építők, és nem egészen harminc évvel később már fel is avatták az új várost. Ennyi idő alatt pedig – kétezer évvel ezelőtt – igen nagy teljesítmény volt egy egész kikötővárost fölépíteni.

CIRKUSZ ÉS NAPLEMENTE

Nem is akármilyent, mert a kikötőt igen „korszerű" módon készítették: a hullámtörő gátakat és mólókat rátelepítették a vízre. Ma a megsüllyedt partvonal miatt mindez jórészt a víz mélyén fekszik, de a légi felvételen jól kivehető.

Heródes célratörő és türelmetlen ember volt, föltehetően a munkálatokat végső soron ő maga irányította, sürgette. Bábeli zűrzavarban s mégis tervszerűen dolgoztak, munka pedig volt bőven, hiszen római stílusú várost akart a király: legyen benne fürdő, nem is egy, templomok, főtér oszlopos középületekkel, amfiteátrum . . . A követ helyben bányászták, de a finom márványt és a szobrokat római kereskedők szállították a helyszínre. A keleti oldalon a hegyoldalban csodálatos cirkuszt emeltek, innen nyílt a legszebb kilátás nyugat felé, ahol a nap a tengerbe bukik. Évtizedekkel később sok ezer bebörtönzött ember lelte itt halálát, akiket a történelemből ismert első ju-

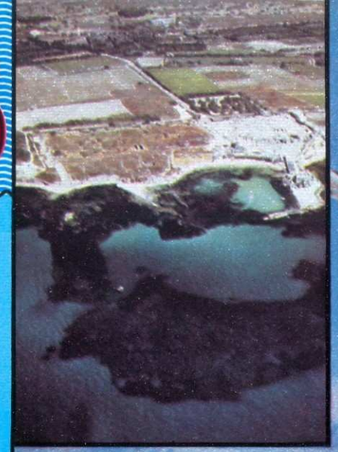

deai lázadás után fogtak el. Egyelőre azonban folyik az építkezés.

MEGSZŰRT VÍZ

A mérnökök irányításával hatalmas, fából ácsolt szerkezetek készülnek, téglalap alakú zsaluk, amelyeket kivontatnak a nyílt vízre. A kis munkahajók hordják a követ és egy különleges keveréket, amelyet betöltenek a rekeszekbe, amelyek szép lassan alámerülnek. Az ácsolat eresztékein át behatol a víz, és az egész keverék megköt, akár a modern idők víz alatt szilárduló betonja. A kövek közé ugyanis őrölt vulkáni kőzetet, tufát, valamint égetett meszet szórtak. S ezek együtt a víz hatására betonná szilárdultak.

Soha még akkortájt nem emeltek kikötőt olyan helyen, ahol sem sziget, sem erőteljesen kinyúló földnyelv nem volt, a part pedig csupa homok. A lesüllyedő és víz alatt betonalapot képező rekeszek segítségével azonban két hullámtörőt építettek, kétszáz méter széles építményeket, amelyek tetején boltíves raktárak, rakodópart, tornyok és védőgátak álltak. Mindez azonban nem volt eléggé biztonságos, mert nemcsak a hullámverésnek kellett ellenállnia, hanem annak is, hogy a hordalék eltömje, feltöltse a kikötőt. Ezért olyan zsilipeket állítottak, amelyek elnyelték a tiszta, tarajos hullámokat, ezek ugyanis nem visznek hordalékot.

KUTAK ÉS MALMOK

Az így nyert tiszta vizet eresztették a kikötőbe, bizonyos fajta mesterséges áramlatot idézve elő, amely rendszeresen „kimosta" a hordalékot.

A kikötő feletti dombon Nagy Heródes templomot emeltetett, amely Róma és Augustus hatalmát dicsérte. Sokszor járt és lakott benne a római helytartó, Pontius Pilatus, Pál apostolt pedig két éven át tartották a caesareai börtönben. Ez a város volt a Róma ellen lázadó zsidó szabadságharc egyik kiindulópontja, csatatérré vált a keresztes háborúkban, amíg aztán az egyiptomi mamelukok közül való egyik szultán 1265-ben földig romboltatta.

A régészeti vizsgálódás éppen ezért a Nagy Heródes által épített város romjai között számtalan, más korból származó építményt és tárgyat is talált. Akad itt a keresztes lovagok által emelt tömör várfal és várárok, középkori keresztény székesegyház alapjai, ókori üzletek, malmok, kutak, sőt még egy muzulmán mecset maradványai is.

RÓMAI ÜDVÖZLET

Ezektől a romoktól a víz felé, félig homokba temetve, félig az iszapba süllyedve fekszik az ókori város és kikötő. A kutatók rengeteg tárgyat, használati eszközöket, a kikötőváros gazdagságáról és évszázadokon át tartó óriási forgalmáról tanúskodó holmit leltek. A legérdekesebb minden lelet között a kikötő iszapjából kiemelt hajóhorgony, a vizsgálatok szerint a bronzkorból . . . létezett hát már nagy Heródes építkezése előtt is hajózó település ezen a vidéken.

A város neve ugyan Caesarea lett, a császár, Augustus azonban sohasem járt benne. Felavatásakor nagy ünnepségek zajlottak, a római uralkodó képviselője pedig már i. e. 15-ben meglátogatta a kikötőt. Nagy Heródes befektetése megtérült: Caesarea Maritima léte az ő trónját is megerősítette.

ROBERT HOHFELDER

alfa
DRÁMA A SZAVANNÁBAN